

Sovietų okupacijos metais ant Lietuvos Karininkų Ramovės pastato stogo buvo išsaugotos skulptoriaus Broniaus Pundziaus „Trijų milžinų“ skulptūros, nes buvo uždengtos medžio plokšte. *E. Bartulio nuotr.* (Plačiau 4 psl.)

LIETUVA IŠSIKОВОJO LAISVĘ – PALESTINIEČIAI DABAR KOVOJA

Lietuvai balsavus prieš Palestinos narystę UNESCO, Lietuvoje vertinimai išsiskyrė. Didelis Lietuvos nepriklausomybės rėmėjas tarptautinėje politikoje, Islandijos užsienio reikalų ministras 1988-1995 m. Jonas Baldvin Hannibalsson, kuris taip pat yra Vilniaus garbės pilietis bei Gedimino ordino kavaliereus, tarp Lietuvos padėties 1990 m. ir dabartinės Palestinos situacijos mato daug panašumų. *(Spausdiname sutrumpintą jo pokalbį iš delfi.lt).*

„Michail Gorbačiov teisė į garbingą vietą istorijoje remiasi tuo, kad paskutiniu momentu jis atsitraukė nuo prarajos. Štai kodėl Baltijos tautos galėjo taikiai atsiskirti nuo kolonijinės valdžios. Jei Gorbačiov būtų atkakliai laikęsis jėgos panaudojimo, viskas būtų virtę didžiuliu kraujo praliejimu. Ar dabar Izraelį valdantys ekstremistai yra tokie toliaregiai, kaip Gorbačiov? Labai gaila, bet ne. Štai todėl jiems reikia padėti“ – sakė J.B. Hannibalsson. Islandija balsavo „už“, nes mes palaikome Palestinos valstybingumo siekį. Mes galvojame, jog tai yra mažas žingsnis teisinga kryptimi. Šiuo klausimu aš visiškai sutinku su mūsų užsienio reikalų ministru Skarfetinson. Manau, kad Izraelio nesutaikomumas ir brutalumas prieš civilius palestiniečius yra viena didžiausių mūsų laikų tragedijų. Europos rasinių prietarų ir žiaurumo aukos dabar patys tapo šio blogio nešėjais. Tai nėra vien tik amoralu, bet ir kvaila, nes tai prieštarauja ilgalaikiams nacionaliniams

Izraelio interesams. Iš tikrųjų tai kelia grėsmę Izraelio saugumui ateityje. **Jungtinės valstijos patyrė visišką nesėkmę kaip tarpininkas Izraelio-Palestinos konflikte ir prarado bet kokią pasitikėjimą.** Tylus Jungtinių Valstijų sutikimas su nesiliaujančia Izraelio gyvenviečių plėtra okupuotose žemėse JAV pavertė netinkamomis tarpininko vaidmeniui. Abiem - tiek JAV, tiek Izraeliui – reikia padėti išsipainioti iš šios maišaties, kol jie neužsitraukė teisėtos rūstybės iš žmonių, kenčiančių nuo nesiliaujančio neteisingumo.

Palestiniečiai yra okupuoti galingesnės karinės jėgos jau 44 metai (R.B. – turimas omenyje 1967 m. karas), - jūs irgi buvote okupuoti ilgus metus. Okupuojanti jėga Izraelis laužo pagrindinius tarptautinės teisės principus ir tarptautinių sutarčių įpareigojimus. Jūsų atveju taip elgėsi SSRS. Jūs buvote pranašesnės karinės SSRS galios malonėje. Kaip ir palestiniečiai dabar. Sovietų Sąjunga vertė jus paklusti, naudodama ekonomines sankcijas (R.B. – atsakydamas į kovo 11-osios aktą, Kremlius buvo įvedęs ekonominę Lietuvos blokadą). Tą patį dabar daro Izraelis (palaikomas JAV). **Jungtinės Valstijos ir Vokietija tada sakė, jog jūsų kovo 11-osios Nepriklausomybės deklaracija 1990m. yra „per ankstyva“. Jie ragino jus ją atšaukti arba „išaldyti“.** Jie vis dar laikosi to paties. Jų patarimas turi būti atmestas ir dabar – lygiai taip, kaip buvo atmestas tada.

Tačiau ar yra kokių skirtumų tarp Lietuvos ir Palestinos?

Aišku, kad yra. Kai kas sako, kad jūs naudojote tik taikias priemones, o palestiniečiai ėmėsi ginkluotos kovos. O ką jūs darote, kada galingesnė, okupuojanti jėga atmeta taikias priemones? **Ar prisiminate savo „miško brolius“? Aš niekad jų nesmerkčiau. Žaviuosi jų didvyriškumu.**

Palestiniečiai turi teisėtą valdžią, gavusią mandatą per demokratinius rinkimus, lygiai kaip jūs 1989-90m. Geografinis Palestinos padalijimas iš dalies yra neteisėtos okupacijos pasekmė ir jis neturi įtakos Palestinos nepriklausomybės siekio teisėtumui.

Visos tautos turi neatimamą teisę į nacionalinį apsisprendimą, pagrįstą jų tautine tapatybe ir kultūriniu paveldu bei nusistovėjusia tradicija gyventi tam tikroje teritorijoje. Valstybingumas praeityje gali sustiprinti nepriklausomybės atkūrimo klausimą, tačiau tai nėra išankstinė sąlyga.

Beje, tai palestiniečiai gyvena karinės okupacijos sąlygomis jau 44 metus, - o ne atvirkščiai. Su valstybingumo gavimu klausimas nesibaigia. Naujoji **Palestinos valstybė turės vesti derybas su okupuojančia valstybe, kad ši išvestų savo kariuomenę iš jos teritorijos – lygiai kaip jūs vedėte derybas dėl svetimos kariuomenės išvedimo su SSRS įpėdine 1994 m.** Dvi valstybės privalo nubrėžti savo teritorijos sienas per derybas. Be to, joms reikės derėtis ir dėl daugelio kitų dalykų, kas yra gerai žinoma. Tačiau derėtis jos turi kaip dvi nepriklausomos valstybės, lygiais pagrindais. Turi būti baigti santykiai tarp šeimininko kolonisto ir pavergtos prastesnės tautos.

Tai vienintelis kelias ištrukti iš dabartinės aklavietės. Jei tam gali pasitarnauti tarptautinė bendruomenė, ji turėtų tai daryti. Reikėtų pripažinti, kad JAV iš žaidimo iškrenta. Mažos tautos atstovas, kaip buvęs Suomijos prezidentas Maarti Ahtisaari, turintis solidžią reputaciją ir sėkmingą konfliktų sprendimo patirtį, būtų tinkamas kandidatas.

Kaip suprantu, „Hamas“ yra paneigęs Izraelio teisę egzistuoti okupuotoje teritorijoje. Tai yra paprastas tarptautinės teisės faktas. Negalima kurti valstybės okupuotoje teritorijoje, kuri priklauso kitiems. Vargu ar galima tikėtis, jog tarptautinė bendruomenė pripažintų tokį jėgos naudojimą. Tiesa? Tai vienas iš klausimų, kuris turi būti išspręstas per tiesiogines derybas tarp dviejų valstybių.

1991 m. sausį Kremliaus valdžia nusprendė, kad tas kelias nebeturi toliau tęstis taikiai. Buvo priimtas sprendimas su-traiškyti jūsų embrioninį valstybingumą karinės jėgos priemonėmis, dangstantis tautinių mažumų ar net žmogaus teisių gynimu. M.Gorbačiov teisė į garbingą vietą istorijoje remiasi tuo, kad paskutiniu momentu jis atsitraukė nuo prarajos. Štai kodėl Baltijos tautos galėjo taikiai atsiskirti nuo kolonijinės valdžios. Jei Gorbačiov būtų atkakliai laikęsis jėgos panaudojimo, viskas būtų virtę didžiuliu kraujo praliejimu. Ar dabar Izraelį valdantys ekstremistai yra tokie toliaregiai, kaip Gorbačiov? Labai gaila, bet ne. Štai todėl jiems reikia padėti.

Prisiminkite: buvo laikas, kada Vakarų vadovai (ir Reagan, ir Thatcher) pravar-džiavo Nelson Mandela „komunistiniu teroristu“. Dabar

PASAULIO LIETUVIAI NEPRITARIA REFERENDUMUI

Vilnius, lapkričio 10 d. (LRT). Lietuvos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės (PLB) komisija nepritaria siūlymui surengti referendumą dėl Konstitucijos keitimo numatant didesnę dvigubos pilietybės galimybę.

Kitas komisijos pirmininkas Paulius Saudargas minėjo, kad kol kas nežinoma, koks klausimas galėtų būti pateiktas per referendumą, o būtent nuo jo formuluotės priklausys atsakymas.

Dvigubos pilietybės klausimas Lietuvoje tapo opus, kai 2006 metų rudenį Konstitucinis Teismas išaiškino, jog pagal Konstituciją, dvigubos pilietybės atvejais turi būti reta išimtis, ir dvigubą pilietybę plačiau leidžiančias įstatymo normas paskelbė prieštaraujančiomis pagrindiniam šalies įstatymui.

Be to, nuostata dėl Lietuvos pilietybės įrašyta toje Konstitucijos dalyje, kurią pakeisti galima tik surengus referendumą.

Referendumas laikomas įvykusi, jei balsuoti ateina ne mažiau kaip pusė balso teisę turinčių rinkėjų, įrašytų į sąrašus.

Pagal dabartinę Pilietybės įstatymą, dviguba pilietybė leidžiama tiems, kurie iš Lietuvos dėl įvairių priežasčių pasitraukė iki Nepriklausomybės atkūrimo 1990-aisiais, taip pat tiems, kurie pilietybę įgijo automatiškai - gimdami arba per santuoką. Tačiau dvigubą pilietybę turintieji nuo gimimo, sulaukę pilnametystės, per trejus metus turi apsispręsti, kurią pilietybę pasirinkti.

Naujos redakcijos įstatyme liko ir anksčiau įteisinti atvejai, kai Lietuvos pilietybė kitų valstybių piliečiams suteikiama išimties tvarka už ypatingus nuopelnus valstybei.

Dvigubos pilietybės negali turėti tie Lietuvos piliečiai, kurie savo noru išvyko iš Lietuvos po jos nepriklausomybės atkūrimo 1990 metų kovo 11 dieną ir taip pat savo noru įgijo kitos valstybės pilietybę.

Mandela gerbiamas visame pasaulyje kaip atleidimo ir susitaikymo simbolis. Jis yra puikus pavyzdys, kaip taikiai gali būti išspręstas ilgalaikis kamuojantis konfliktas. Jis parodė ryškų pavyzdį, kuriuo visi turime sekti.

ŽINIOS IŠ VILNIAUS

Druskininkuose „daug vaikščiosiu ir važinėsiu dviračiu“, — prieš išvykdamas atostogų sakė įmonės „Achemos grupė“ vadovas 73 metų Bronislovas Lubys, atsisveikindamas Lietuvos pramonininkų konfederacijos generalinio direktoriaus pavaduotojui Mykolui Aleliūnui. Nuvažiavęs dviračiu už miesto maždaug 300 metrų, jis krito ant tako. Viena mergaitė, išėjusi pasivaikščioti, rado gulinti žmogų ir tuoj pranešė policijai. Atvykus medikams B. Lubys jau buvo negyvas. Jį ištiko smarkus širdies smūgis. Jis gimė 1938 m. spalio 8 d. Plungėje. Vienas turtingiausių žmonių. Jo įmonėse dirbo beveik 10,000 žmonių. Kovo 11-osios Nepriklausomybės akto signataras, buvęs Lietuvos ministru pirmininku. Apgynė chemijos mokslų daktaratą, 51-no išradimo savininkas, Kauno technologijos universiteto docentas, apdovanotas Gedimino 2-ojo laipsnio ordinu. Jo kūnas buvo pašarvotas Vilniuje, Mokslų akademijos salėje. Spalio 27 dieną, palaidotas gimtosios Plungės kapinėse. Kaip Kovo 11-osios signataras, galėjo būti palaidotas valstybės lėšomis, bet velionio artimieji visas išlaidas padengė patys. Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje buvo aukojamos šv. Mišios už jo sielą.

Šiaulių miesto valdžia kitais metais žada gelbėtis nuo bankroto masiniais darbuotojų atleidimais ir mokyklų uždarymu. Miesto numatytas biudžetas yra 155 milijonai litų. Pastaruosius penkerius metus pinigais taškėsi ir miestą įklampinę politikai visą našta perkels ant miesto gyventojų pečių. Savivaldybės administracijos direktorius Vladas Damulevičius atsisakė pasakyti, kiek numatoma atleisti tarnautojų, bet manoma, kad skaičius gali siekti tūkstantį.

Kaune oro uostas per devynis šių metų mėnesius patyrė 709,8 tūkstančius litų nuostolio - du kartus mažiau nei pernai tuo pat laiku, kai siekė 1,453 mln. litų. Oro uostas per tą laiką aptarnavo 665,2 tūkst. keleivių - 15.5% daugiau negu pernai tuo pačiu laikotarpiu, kai buvo 576 tūkst. keleivių.

Kūno kultūros ir Sporto departamento generalinis direktorius Klemensas Rimšelis pranešė, kad kitais metais, kaip ir pastaruosius 2 metus, sportininkams už laimėjimus olimpinėse žaidynėse, pasaulio ir Europos pirmenybėse bus skiriamos perpus sumažintos premijos. Olimpiniis laimėtojas gaus tik 200 tūkst. litų. Londono olimpinėse žaidynėse turėtų dalyvauti mažiausiai 59 Lietuvos sportininkai.

Tenisininkas Ričardas Berankis vėl turės pertrauką savo karjeroje. Jis dėl nugaros skausmų nusprendė praleisti „ATP 500“ serijos turnyrą Šveicarijoje. Nuo rugsėjo vidurio jis dalyvavo penkiuose „Challenger Tour“ serijos turnyruose ir juose iš 17 maču laimėjo 12. R. Berankis surinko 150 taškų ir pakilo į 114-ąją vietą pasaulyje.

Marijampolės pataisos namai savo iniciatyva atsiuntė nuteistuosius, kurie turi teisę vaikščioti be sargybinio, aptvarkyti kapus prieš Vėlinių dieną. Kapinių vedėja Nijolė Bražinskienė sakė, kad vyrai dirbo nuoširdžiai. Kapinėse yra ir keliolika sovietmečiu palaidotų nuteistųjų kapų.

Premjero Andriaus Kubiliaus nenustebino tai, kaip yra parašyta kadenciją baigusio prezidento Valdo Adamkaus prisiminimų knyga, tačiau, jo teigimu, visada reikia pagalvoti apie atskleidžiamos informacijos teisinį statusą. „Manęs tai nestebina, toks yra dienoraščių žanras, tik, jeigu yra atskleidžiama kokia nors informacija, kuri turi vienokį ar kitokį teisinį statusą, apie tai reikia galvoti, rašant ir publikuojant tokias knygas“, - lapkričio 10 d. *Žinių radijui* sakė ministras pirmininkas. Jis sakė pats dar neskaitęs minėtosios V.Adamkaus knygos „Paskutinė kadencija. Prezidento dienoraščiai“, o tik „matęs viešojoje erdvėje keletą atspindėtų puslapių“. Lapkričio 7 d. Generalinė prokuratūra nusprendė kreiptis į Valstybės saugumo departamentą (VSD), kad šis išaiškintų, ar V.Adamkus neatskleidė valstybės paslapties. V.Adamkus knygoje rašo, jog eidamas prezidento pareigas buvo informuotas, kad „Vilniaus apygardos teismo pirmininkas Artūras Šumskas, remdamasis diplomatinį imunitetą garantuojančia Vienos konvencija, atsisakė sankcionuoti diplomatine tarnyba prisidengusių užsienio agentų sekimą - neleido klausytis jų pokalbių“.

Vis daugiau rezonanso keliančioje prezidento Valdo Adamkaus knygoje „Paskutinė kadencija. Prezidento dienoraščiai“ atvirai pasakojama apie dabartinės šalies vadovės Dalios Grybauskaitės antipatijas nušalintajam prezidentui Rolandui Paksui. „Nekrikščioniška, bet norėčiau, kad jis kuo greičiau nusprogtų“, - V. Adamkaus knygoje cituojama D. Grybauskaitė.

Knygoje nemažai dėmesio tenka ir, švelniai tariant, ne itin šiltiems V. Adamkaus ir R. Pakso santykiams tuoj po prezidento rinkimų, kuriuos laimėjo „tvarkiečių“ vadas. V. Adamkus stebisi R. Pakso prezidentūroje įvesta pompastika bei pastarojo nenoro net bendrauti su kadenciją baigusiu savo pirmtaku. **LRT, ELTA**

DEŠIMTMEČIO KARAS

Spalio 7 d. JAV ir jos sąjungininkės minėjo karo Afganistane dešimtmetį. Kodėl tiek ilgai trunka ir kiek dar užtruks tūkstančius gyvybių nusinešęs konfliktas?

Prieš 10 metų laikrodį skaičiavo paskutines JAV ultimatumo Talibano režimo valdomam Afganistanui minutes.

Washington reikalavo talibų lyderių išduoti už rugsėjo 11-osios išpuolius atsakingą Osama bin Laden ir kitus „Al Qaeda“ vadovus, sunaikinti teroristų stovyklas ir įsileisti tarptautinius stebėtojus.

Talibai nepakluso ir nusprendė priešintis. Priešinasi iki šiol, nors galinga karinė kampanija iš pradžių atrodė sėkminga. Kodėl viskas pakrypo tokia linkme ir ar įmanoma išbristi iš beviltiško karo liūno?

Pergalė - dar toli

Niūrią sukaktį mininčių JAV ir NATO pareigūnai vakar sutartinai kartojo: įklimpome, bet greito sprendimo, kaip išklimpti, tiesiog nėra. Tai pabrėžia ir ekspertai, nesutikdami su 60 procentų amerikiečių, jog JAV turėtų kuo skubiau pasitraukti iš Afganistano. Esą tokia skuba šiai karo nualintai šaliai būtų pražūtis.

Tiesa, pritariama 70 proc. amerikiečių nuomonei, kad karas iki šiol nė neprimena sėkmingo.

„Esame pasiekę tik kiek daugiau nei 50 proc. užsibrėžtų karinių tikslų.

Svarbiausias jų - legitiminė ir stipri Afganistano valdžia, gebanti pati garantuoti saugumą savo šalies piliečiams“, - pareiškė buvęs NATO pajėgų Afganistane vadas Stanley McChrystal.

Jis iš posto išspirtas už itin kritiškas pastabas JAV prezidento administracijos atžvilgiu.

Cannes mieste, Prancūzijoje, suvažiavę 20 valstybių vadovai (*Group of 20 summit*) kalbėjosi finansiniais Europos ir ekonomiais blogėjančiais pasaulio klausimais, bet nutarimų beveik nebuvo. Nuotraukoje Prancūzijos prezidentas Nicolas Sarkozy priima JAV prezidento Barack Obama sveikinimus sulaukus naujos dukters, kurios vardas Gulia. Privačiame pasikalbėjime, kurį nugirdo žurnalistai, N. Sarkozy sakė JAV prezidentui, kad jis negalys daugiau pasitikėti Izraelio min. pirmininku B. Netanyahu, nes jis esąs „melagis“. Tą pokalbį patvirtino *The Associated Press* ir *Reuters* žinių agentūros. **NYT**

Bruselyje, kuriame vyksta svarbūs pasitarimai ir nutarimai, dažnai didžiųjų valstybių vadovai sprendžia Europos ekonominius klausimus. Nuotraukoje iš kairės: buvęs Europos Centrinio banko pirmininkas Jean-Claude Trichet, Vokietijos kanclerė Angela Merkel, Europos Komisijos pirmininkas Jose Manuel Barroso, Graikijos ministras pirmininkas George Papandreou ir Prancūzijos prezidentas Nicolas Sarkozy. **AP**

Brangi klaidų kaina

Baltiesiems rūmams, anot dabar jau atsargos generolo, visuomet trūko supratimo, į kokį konfliktą veliasi JAV ir kaip jį baigti. „Kai prieš 10 metų įsitraukėme į karą, pernelyg mažai žinojome apie tą šalį, afganų kultūrą, daugelis mūsų vadų net nemokėjo vietinių kalbų. Nesistengė jų suprasti. To nežinojimo yra ir dabar, būtent todėl dabar mokame skaudžią kainą“, - pabrėžė S.McChrystal.

Afganistane žuvo jau beveik 1,800 amerikiečių ir šimtai JAV parėmusių kitų NATO narių karių. Tarp jų ir Lietuvos karys. Be to, gyvybės neteko per 11 tūkst. afganų civilių.

„Musulmonų požiūrį į JAV vaidmenį pakeitė buvusios administracijos sprendimas dar nebaigus konflikto Afganistane veltis į Irako karą“, - įsitikinęs buvęs JAV generolas. Jo manymu, iš pradžių net musulmoniškos šalys palaikė amerikiečių veiksmus Afganistane, tačiau vėliau, ypač po itin prieštaringai vertinamos Irako karinės kampanijos, nasisuko nuo Vašingtono. O iki šiol besipriešinantis Talibano judėjimas tik

sustiprėjo, nepaisant nuolatinių smūgių.

Atpirkimo ožys - Pakistanas

Anot S.McChrystal Irako karas nors ir buvo ne toks legitiminis kaip Afganistano, vis dėlto buvo sėkmingesnis.

Iraką jau paliko didžioji dalis JAV pajėgų - kovose užgrūdintų, nukraujavusių ir vis dėlto pasiekusių tikslą. Tuo tarpu kasdien šimtus milijonų dolerių JAV kainuojantis Afganistano karas, regis, be perspektyvų.

Tai pripažįsta net Afganistano prezidentas Hamid Karzai. „Mums nepavyko sukurti ir užtikrinti saugumo savo žmonėms, - pripažino H.Karzai. Ir čia pat rado priežastį, kurią vis garsiau įvardija ir JAV. - Smurtas nesiliaus tol, kol terorizmą rems mūsų kaimynas Pakistanas.“

Būtent Islamabadui pastaruoju metu tenka išklausyti vis daugiau kritikos dėl to, kad jis remia ir slapsto talibų kovotojus ir teroristus - o juk būtent dėl tokios priežasties JAV įsiveržė į Afganistaną.

Todėl paradoksalu, jog praėjusių gegužę Pakistane JAV kariškiams nukovus O.bin Laden buvo svarstymų, kad karą Afganistane galima laimėti tik pradėjus kitą karą - Pakistane. **(AFP, AP, LR)**

JAV NUTRAUKĖ FINANSAVIMĄ

Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros agentūra (UNESCO) ketina mažinti išlaidas ir įsteigti fondą, skirtą surinkti lėšoms, kurių neteko, kai JAV ir Izraelis nutraukė UNESCO finansavimą dėl to, kad agentūra suteikė narystę Palestinei.

UNESCO vadovė Irina Bokova sakė, kad švietimą ir spaudos laisvę visame pasaulyje skatinančios organizacijos 2011 m. biudžetui trūks ta 65 mln. JAV dolerių, bet UNESCO dar laukia norinčių padėti. **AP**

LIETUVIŲ TAUTINĖS MINTIES LAIKRAŠTIS

THE LITHUANIAN NATIONAL NEWSPAPER

DIRVA

TEL. (216) 531-8150

FAX (216) 531-8428

E-mail: dirva@ix.netcom.com

P.O. BOX 19010 CLEVELAND, OHIO 44119-0010

19807 CHEROKEE AVENUE • CLEVELAND, OHIO • 44119

Leidžia Amerikos Lietuvių Spaudos ir Radijo Draugija „Viltis“, Inc.

Algirdas V. Matulionis, Pirmininkas / President

Vytautas Radžius, Redaktorius / Editor

2713 West 71st St, Chicago, IL 60629-2005

Gediminas Markevičius, maketavimas

DIRVA (UPS 157-580)

Postmaster: Send address changes to DIRVA

19807 Cherokee Ave. Cleveland, OH. 44119-0010

Periodicals postage paid at Cleveland, Ohio and additional mailing offices.

Published bi-weekly by American Lithuanian Press & Radio Assn.

VILTIS, INC. - Subscription per year - \$55.00, first class - \$78. Single copy - \$1.00. Air mail overseas - \$130.00.

Prenumerata metams - \$55.00, pusei metų - \$40.00, pirma klase - \$78.

Oro paštu į užsienį metams - \$130.00. Atskiro numerio kaina - \$1.00.

Straipsniai, pasirašyti pavarde, inicialais ar slapyvardžiu ne visada išreiškia redakcijos nuomonę. Nespausdinti straipsniai grąžinami, tik autoriui prašant. Už skelbimų turinį redakcija neatsako. Nepasirašytų rašinių nespausdiname.

„JŪS TURITE BŪTI DĖKINGI SAVO KARIUOMENEI“

Lapkričio 23 dieną minime Lietuvos kariuomenės šventę, nes 1918 m. Lietuvos ministras pirmininkas A.Voldemaras pasirašė įsakymą Nr. 1, kuriuo buvo įsteigta Apsaugos Taryba ir įsakyta formuoti pirmąjį Lietuvos kariuomenės pulką.

1918 m. atkuriant Lietuvos valstybę buvo nuomonių, kaip ir dabar, kad Lietuvai kariuomenė nereikalinga, nes ji nieko nepuls ir su niekuo nekariaus. Tačiau tuoj buvo aišku, kad be savos kariuomenės Lietuva valstybingumo neturės. 1919-1920 metais, dar tik pradėjus organizuotis, lietuviams teko kautis su trimis priešais: atremti bolševikinės Rusijos puolimą, bermontininkų vokiečių puolimus ir lenkų kėslus prisijungti Lietuvos teritoriją prie atkuriamos Lenkijos.

Šie kariavimai vadinami Nepriklausomybės kovomis. Kariuomenę sudarė savanoriai atsiliepę į Vyriausybės kvietimą - „Lietuva pavojuje!“ Paklausė 3,000 savanorių, o Nepriklausomybės kovų pabaigoje Lietuvos karių jau buvo 40,600 vyrų. Jauna Lietuvos kariuomenė sėkmingai nugalėjo bolševikų ir bermontininkų puolimus. Sunkiausios kovos vyko su Lenkijos kariuomene. Lietuvai nepavyko išvengti teritorinių pradimų, bet Lietuvos valstybingumas buvo išsaugotas. Kiek mūsų kariai apgynė žemės, tiek jos ir liko Lietuvos valstybėje. Tik apsigynus nuo visų priešų, norėjusių užgrobti lietuvių žemę, atėjo diplomatinis Lietuvos valstybingumo pripažinimas. 1920 m. Tautų Sąjungos taikos delegacijos pirmininkas Lietuvos delegacijai pasakė: „Už savo tautos nepriklausomybę jus turite būti dėkingi ne Ambasadorių konferencijai ir Tautų Sąjungai, bet tik savo narsiai kariuomenei“.

Tačiau, kai Lietuva buvo užpulta ir okupuota Sovietų Sąjungos, nebuvo priimtas politinis sprendimas pasipriešinti. Lietuva okupuota be šūvio, jos kariuomenė sunaikinta be kovos. Maždaug 2 tūkstančiai Lietuvos karininkų ir apie 4,500 kareivių suimta ir deportuota į koncentracijos lagerius, kur dauguma buvo nužudyti arba mirė nuo baisių sąlygų.

Karui vykstant ir pralaimint Rytų fronte, vokiečiai leido organizuoti Lietuvos vietinę rinktinę, kuri, pagal lietuvių planus, turėjo tapti atsikuriančios Lietuvos kariuomenės pagrindu ir veikti tik Lietuvos teritorijoje. Tačiau naciai norėjo rinktinę įjungti į frontą prieš rusus. Tam priešinęsis Vietinės rinktinės vadas generolas P. Plechavičius buvo suimtas kartu su štabu, prieš tai dar suspėjęs savo kariams pasakyti, kad išsiskirstytų. Naciai tuo metu sušaudė maždaug 150 lietuvių karių.

Sovietams vėl užėmus Lietuvą, visoje mūsų žemėje ėmė kurtis partizanų būriai, vadovaujami Lietuvos kariuomenės karininkų. Viltys sulaukti pagalbos iš Vakarų žlugo. Lietuviai partizanai už Lietuvos laisvę kovojo iki 1953 metų, o pavieniai partizanai net iki 1965 metų.

Partizanus rėmė žmonės masiškai sovietų buvo tremiami.

Pirmoji iš pavergtų respublikų vadavosi Lietuva. 1990 m. kovo 11 atkūrus nepriklausomybę vėl turėjo rūpintis savo saugumu. Žlugus Sovietų Sąjungai, jos teisių, paveldėtoja

Č. IŠKAUSKAS:

HOLOKAUSTAS, KODĖL JAUČIAME KALTĘ?

Tokios vaiskios vėlyvojo rudens dienos aiškiai kontrastuoja su didžiulėmis pastarųjų savaitių netektimis Lietuvoje, trikdo mirusiųjų pagerbimo rimtį ir Visų Šventųjų meto susikaupimą. O čia dar šmėkšteli tragiška sukaktis – žydų žudynių Kauno IX forte 70-metis.

TDA – nacių įrankis

Išties, žydų tema jautri. Čia nesunku nuslysti į tautines emocijas, šalutines aplinkybes, vienpusės kaltės paieškas, dabartines santykių peripetijas. Bet faktas yra faktas: per visą istoriją ši tautinė mažuma Lietuvoje nukentėjo kone labiausiai.

Tą 1941-ųjų spalio 29 d. pasmerktieji iš Kauno geto Vilijampolėje, į kurį žydai buvo priversti susirinkti iki rugpjūčio 15 d., buvo išvaryti į IX fortą ir ten sušaudyti iš anksto iškastuose grioviuose. Žudynės vyko visą dieną ir baigėsi temstant. Pagal geto viršininko, SS pulkininko Karlo Jägerio raportą, nužudyta 9200 žydų, tarp jų – 2007 vyrai, 2920 moterys, bet daugiausiai vaikų – 4273. K.Jäger operaciją ciniškai pavadino „geto valymu nuo nereikalingų žydų“. Šiame dokumente jis pranešė, kad jo pavaldiniai ir lietuvių partizanai iš viso iki gruodžio 1 d. nužudė 47 326 vyrus, 55 556 moteris ir 34 464 vaikus, tai yra 137 346 žmones.

IX ir kituose fortuose daugiausiai darbavosi birželio 28-ąją įkurtos Tautinio darbo apsaugos (TDA) 3-oji kuopa, kurios keturiuose ir padedamajame būriuose tarnavo 137 savanoriai, daugiausiai, kaip liudija portalas *Genocid.lt*, lietuviškomis pavardėmis. Čia buvo ir apie 20 gestapininkų, kontroliavusių egzekucijas.

TDA bataliono pareigūnai ant kairės rankos privalėjo ryšėti baltą raištį su juodu užrašu „TDA. Nr...“ ir Lietuvių aktyvistų fronto (LAF) štabo antspaudu. Bataliono pagrindinė funkcija – saugoti karinės reikšmės objektus, sovietinių karo belaisvių stovyklą, patruluoti miesto gatvėse. Bet dažnai šios kuopos buvo permetamos „neatidėliotiniams darbams vykdyti“. Batalionas buvo įsikūręs Žaliakalnyje, Aukštaičių gatvėje, o štabas – Laisvės al. 20. Bataliono vadu

tapo buvęs Lietuvos kariuomenės pulkininkas Andrius Butkūnas, jo pavaduotoju – majoras Antanas Impulevičius.

Po žudynių, nuo lapkričio 6 dienos, TDA buvo įtraukta į apsaugos tarnybą prie tvarkos policijos („Schutzmannschaft der Ordnungspolizei“, su trumpintai „Schuma“). Verta pridurti, kad geto komendantu tapo Kauno žydų reikalų valdytojas kapitonas Fritz as Jordanas, Seniūnų tarybos pirmininku – Elchananas Elkesas. Suformuota geto žydų policija, kurios viršininku paskirtas Michailas Kopelmanas. Kauno getas buvo gestapo padegtas tik Raudonajai armijai artėjant prie Lietuvos, 1944-ųjų liepos 12 d. (liepos 13-ąją ji užėmė Vilnių, o rugpjūčio 1 d. – Kauną).

Getai ir arijai

Getai – ne nacių išradimas. Pirmuosius juos dar XVI a. įkūrė Italija (*ghetto* – itališkas žodis, kilęs nuo vieno Venecijos rajono, vadinamo „Naujoji liejykla“, kur buvo susitelkę žydų amatininkai ir prekyviai, mokėję į miesto kasą po 10 tūkst. dukatų), pas-kui Ispanija ir Portugalija. Jie buvo skirti žydų klajokliams apgyvendinti. 1512-1517 m. V Laterano (Visuotinis Bažnyčios) susirinkimas nustatė gana palankias žydų bendruomenių katalikų miestuose gyvenimo sąlygas. Pirmieji getai nebuvo suformuoti privers-tinai. Tiesiog žydai, turintys stiprų bendruomeninį jausmą, siekė apsigyventi kartu, kad išlaikytų savo identitetą, religiją, mokyklą, amatų paslaptis, papročius.

JAV buvo kitaip: getuose apsigyveno juodaodžiai, vadinamieji „latinasai“, vėliau į rezervatus imti varyti indėnai. Vokietija klajojusius žydus irgi siekė apgyvendinti jiems skirtose gyvenvietėse. Apie XIX a. vidurį, kai į Europą iš Indijos ėmė plisti arijų rasės teorija (pirmasis jos kūrėjas Max Muller 1853 m. išskyrė „arijų“ rasinę ir lingvistinę grupę ir pagrindė jos išskirtinumą, nors po trijų dešimtmečių rasinę jų prigimtį paneigė).

Įvairiais indų kalbų dialektais žodis „arya“ reiškia ir „garbingas“, ir „kultivuoti žemdirbystę“ (gal tai pagrindžia ir lietuviško žodžio „arėjas“ atsiradimą?). Žinoma,

tada jis neturėjo jokio rasinio atspalvio, bet XIX a. pabaigoje - XX a. pradžioje teorija pradėta pritaikyti antisemitizmo eskalavimui. Ypač populiarios buvo Ernerst Renan, Moritz Steinschneider, prūsų istoriko Heinrich von Treitschė mintys, kad „semitų rasė“ yra žemiau „arijų rasės“. Vokiečių žurnalistas Wilhelm Marr kūrė antisemitinius pamfletus, o 1880 m. įkūrė „Antisemitų lygą“ („antisemiten-Liga“), kuri buvo organizuotos žydų atskirties nuo „arijų“ pradžia.

Lietuva globė žydus

Žydų likimas ano meto Lietuvoje taip pat nebuvo rožėmis klotas. XVII a. Abiejų Tautų Respublikoje kelių konfliktų ir karų metu buvo netekta apie 3 mln. gyventojų, tarp jų ir šimtų tūkstančių žydų.

Antai, per Bogdan Chmelnickij sukilimą 1648-1654 m. kazokai išnaikino dešimtis tūkstančių žydų, lojalių ATR ir gyvenusių dabartinėje Vakarų Ukrainos teritorijoje. Bet netrukus jų skaičius ėmė augti, ir, kaip teigia portalas *Žydai.lt*, XIX a. ir Lietuvoje kai kuriuose Lietuvos miestuose ir miesteliuose žydai ėmė lenkti krikščioniškąją gyventojų dalį. Pavyzdžiui, žydai daugumą gyventojų sudarė Kalvarijoje (dar vadin-toje „Žydų Kalvarija“, apie 70 proc.), Ukmergėje (daugiau nei 50 proc.), Kupiškyje (apie 53 proc.). 1920 m. praradus Vilnių, žydų skaičių Lietuvoje vėl sumažėjo iki 7,6 proc. visų gyventojų. 1923 m. gyventojų surašymo duomenimis Lietuvoje be Vilniaus krašto gyveno beveik 154 tūkst. žydų. Daugiau nei pusė jų koncentravosi didžiuosiuose miestuose Kaune, Panevėžyje, Šiauliuose ir Ukmergėje. Neigiamą poveikį bendruomenės demografijai turėjo tarpukariu intensyviai vykus i emigracija į Palestiną, Pietų Afriką ar JAV. 1923 – 1939 m. iš Lietuvos išvyko apie 25 tūkst. žydų.

Dėl nacių vykdyto žydų holokausto Lietuva neteko daugiau nei 90 proc. savosios žydų bendruomenės. Panaši nužudytųjų statistika buvo Lenkijoje (92 proc.), Latvijoje (89 proc.) ir Čekoslovakijoje (85 proc.).

Bet grįžkime prie to tragiškiausio žydams meto

Neseniai prancūzų „Le Figaro“ išspausdino pasakojimą apie Kauno žydės Julijanos Zarchi gyvenimą. Jis užfiksuotas virtualiame GULAGo kalinių iš Europos muziejuje (museum.gulagmemories.eu),

(Nukelta į 12 psl.)

Rusija pripažino Lietuvos nepriklausomybę. 1993 m. rugpjūčio 31 dieną iš Lietuvos išvyko paskutiniai Rusijos kariuomenės daliniai. Lietuva vėl tapo laisva valstybe. Lietuvos Atkuriamasis Seimas 1992 m. lapkričio 19 d. paskelbė, kad atkuriam a Lietuvos Respublikos kariuomenė.

S. Tūbėnas

KARININKŲ RAMOVĖJE – VISKAS LIETUVIŠKA

Viskas lietuviška ir tik iš lietuviškų medžiagų - prieš-kary statydami Kauno įgulos karininkų ramovę skelbė jos kūrėjai. Deja, entuziastingai pradėtas kurti tautinio moderno stilius užgeso taip ir nespėjęs išpopuliarėti visoje Lietuvoje.

Čia kiekvienoje detalėje - tautinė simbolika. „Pavyzdį galėtų imti ir dabartinės valstybinės įstaigos. Tuo labiau kad beveik viskas išlikę”, - sakė dabartinis Ramovės viršininkas, Lietuvos kariuomenės majoras Donatas Mazurkevičius.

Neseniai restauruotos Karininkų ramovės stilius, pasak jo, turėjęs įkvėpti patriotiškumo dvasios. O mums dabar leidžia „pačiupinėti” tautinį Kauno prieškarį.

Pastatas priklauso Krašto apsaugos ministerijai (KAM), tad jis nėra atviras muziejus, į kurį bet kada galima užėiti ir viską apžiūrėti. „Tačiau tikslinėms grupėms iš anksto susitarus, aprodome”, - sakė D.Mazurkevičius, džiaugdamasis, kad tokį tautinio dizaino perliuką pavyko išsaugoti sovietmečiu.

Už savo lėšas

Tarpukario Lietuvoje karininkija buvo ypač gerbiama visuomenės sluoksnis, daug nusipelnęs Lietuvos nepriklausomybei, gynęs valstybę per 1918-1923 metų kovas.

Vienu metu mūsų kariai kovojo net trimis frontais - su bolševikais rytuose, su lenkais pietuose ir su bermon-tininkais Vidurio Lietuvoje. Karininkija tuomet tapo viena svarbiausių valstybės atramų. Todėl Lietuvai atsigavus užsimota jiems pastatyti reprezentacinį pastatą.

Tačiau ne už valstybės lėšas, o už pačių karininkų surinktas. Toks finansavimas tik dar labiau sustiprino jų autoritetą. Rūmų eskizinio projekto tarptautinį konkursą 1931 metais laimėjo estų architektai, o paskui projektavo ir statybas prižiūrėjo lietuvių specialistai. Adomo Mickevičiaus gatvėje per dvejus metus (1935-1937) iškilusi Karininkų ramovė netrukus tapo miesto kultūrinio gyvenimo centru.

J. Jablonskio pasiūlymas

Kauno įgulos karių klubas buvo įkurtas 1919-aisiais, kai dar neturėta prestižinio pastato. Po penkerių metų krašto apsaugos ministro įsakymu klubas pavadintas Karininkų ramove. Šio originalaus pavadinimo autorius - mūsų kalbos patriarchas Jonas

Masyvūs Prezidento menės krėslai imituoja tautiškuose raštuose mėgstamas tulpes.

Jablonskis.

Nemilitaristiškai skambančiu pavadinimu norėta perteikti tautos ir kariuomenės vienybę. Ramovė turėjusi simbolizuoti užuovėją nuo karo vargų, o kartu ir pabrėžti taikų tautos mentalitetą.

Ramovė siekė suburti kariškius į vieną šeimą, stiprinti jų karinę ir tautinę dvasią, tad greit tapo savotišku kultūros židiniu Kaune. Pirmuoju Ramovės vadovu buvo generolas Vladas Nagius-Nagevičius. Jo pastangomis Kaune įkurtas ir Vytauto Didžiojo karo muziejus, vėliau priglaudęs ir išsaugojęs kai kuriuos paveikslus, kurie Ramovėje sovietmečiu būtų buvę sunaikinti.

Net marmuras - lietuviškas

Šių karininkų namų interjeras - tuo metu tik besiformavusio, tautine simbolika pagrįsto stiliaus pavyzdys (šiai pakraipai dar galima priskirti Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejų ir senojo banko pastatą).

„Įrengiant Ramovę buvo laikomasi idėjos viską gaminti tik iš savų lietuviškų medžiagų. Vytauto ir Prezidento menių apdailai, aplink židinius, bei Didžiosios salės sienoms puošti buvo pagamintas dirbtinis marmuras.

Iš lietuviško smėlio ir cemento išgauti raštai, skirtingos spalvos. Buvo siekta, kad karininkus auklėtų ir pati lietuviška aplinka”, - pasakojo D.Mazurkevičius.

Vytauto seklyčios interjeras imituoja viduramžių laikų gotiką. Tuo metu tai buvo madinga. Viskas čia persmelkta didvyriškos praeities nostalgijos.

Beje, čia dabar eksponuojami ir tie šarvai, kurie buvo pagaminti specialiai D.Mazurkevičiui, kai jis pernai Žalgirio mūšio inscenizacijoje Lenkijoje vaidino

Vytautą Didįjį.

„Atkreipkite dėmesį, par-keto lentelės Vytauto seklyčioje išdėliotos ne šiaip standartiškai, o iš skirtingų spalvų medžio plokštelių sudėlioti tautinių staltiesių ar audinių raštai, - pasakojo D.Mazurkevičius. - Šis originalus sprendimas 1938 metais tarptautinėje amatų parodoje Berlyne įvertintas aukso medaliu.”

Višta lenkų karininkams

Kadangi Vilnius buvo okupuotas lenkų, o laikinojoje sostinėje geresnių nei Ramovės patalpų nebuvo, čia vykdavo ne tik kariškių, bet ir valstybiniai renginiai. Ramovės vaidmuo kultūriname gyvenime buvo didelis. Renginių atmosfera išliko senosios kartos atmintyje.

Prieškario kauniečiai prisimena pirmame Ramovės aukšte veikusį prabangų restoraną „Trys milžinai” (šiuo metu lietuvišką pavadinimą ir virtuvę nukonkuravo italai, įkūrę čia restoraną-piceriją).

„Trijuose milžinuose” galėjo lankytis tik karininkai ir jų žmonos ar sužadėtinės, taip pat jų svečiai. Ponios Ramovės renginiuose ar priėmimuose dažniausiai dalyvaudavo vilkėdamos tautinius drabužius - kiekviena save gerbianči karininkienė privalėjo juos turėti.

Vienas anekdotui prilįgstantis įvykis užfiksuotas pirmojo Ramovės vadovo V.Nagiaus-Nagevičiaus tarnybiniame rašte. Jis priekaištavo restorano vedėjai, kad ši per vakarienę su lenkų karininkų delegacija patiekė jiems „vištą sportininkę”, kurios kietos mėsos nebuvo galima įveikti jokiais stalo įrankiais.

Ramovėje netrūko įvairių, karininkų poilsiui skirtų patalpų - buvo šaudykla, gimnastikos, fechtavimosi salės, skaitykla, biliardo, šachmatų, kortų kambariai.

S. Smetonienės fortepijonas

Antrojo aukšto Didžiojoje salėje stovi iki šiol veikiantis prezidentienės Sofijos Smetonienės dovanotas fortepijonas „Steinway”. Kai prieš kelerius metus buvo restauruoti salės šviestuvai, meistrai nustebo - dalis lempučių veikė dar nuo Ramovės įkūrimo, daugiau kaip 70 metų.

Šioje visame Kaune bene puošniausioje salėje vykdavo įvairūs renginiai, šokių vakarai, o 1944-1945 metais čia buvo atidaryta vadinamoji fronto ligoninė. Tada, pasak D.Mazurkevičiaus, grindys krauju plūdo, patalpos buvo labai apleistos.

Ramovėje iki šiol veikia tas pats, nuo atidarymo čia stovintis vokiškas liftas. Kai neseniai kuriant lietuvišką filmą „Kai apkabinsiu tave” (rež. Kristijonas Vildžiūnas) prireikė pokario Berlyno atmosferos, kelios scenos buvo nufilmuotos šiame lifte ir kitose patalpose.

Pasakojama, kad prezidentas Valdas Adamkus, apsilankęs Ramovėje, sustingo vos įžengęs į salę. „Čia viskas, kaip buvo”, - tada ištarė jis.

Prieškariu jam šioje salėje buvo įteiktas Kauno „Aušros” gimnazijos baigimo atestatas, po to vyko šokių vakaras. Ramovės darbuotojai tą jo posakį laiko restauravimo kokybės įvertinimu.

Paveikslai po grindų dažais

Antrojo pasaulinio karo metais Kaune šeiminkavę vokiečiai pastato nenusavino, bet nuomojosi dalį patalpų. Lietuviai irgi čia tada turėjo keletą kambarių. Kaip pasakojo D.Mazurkevičius, apie 1944 metus, kai rusai grįžo, kažkas apdairiai pa-

sirūpino ir dviem sluoksniais aliejinių dažų uždažė Vytauto seklyčioje ant medžio plokščių dailininko Jono Mackevičiaus tapytus paveikslus.

Dabar (prieš kelerius metus dažus restauratoriai kruopščiai nuvalė) Vytauto gyvenimo scenos atrodo kaip ką tik nutapytos, nė kiek neišblukusios. „Toks priverstinis konservavimas padėjo puikiai išlaikyti tapybą.

Dabar ji atrodo šviežia, tarsi atkastas užšaldytas mamutas, - juokavo D.Mazurkevičius. - Iš pradžių manyta, kad darbai jau pražuvę, tačiau pakrapščius kampelį išlindo restauratoriaus pradžiuginę paveikslai.”

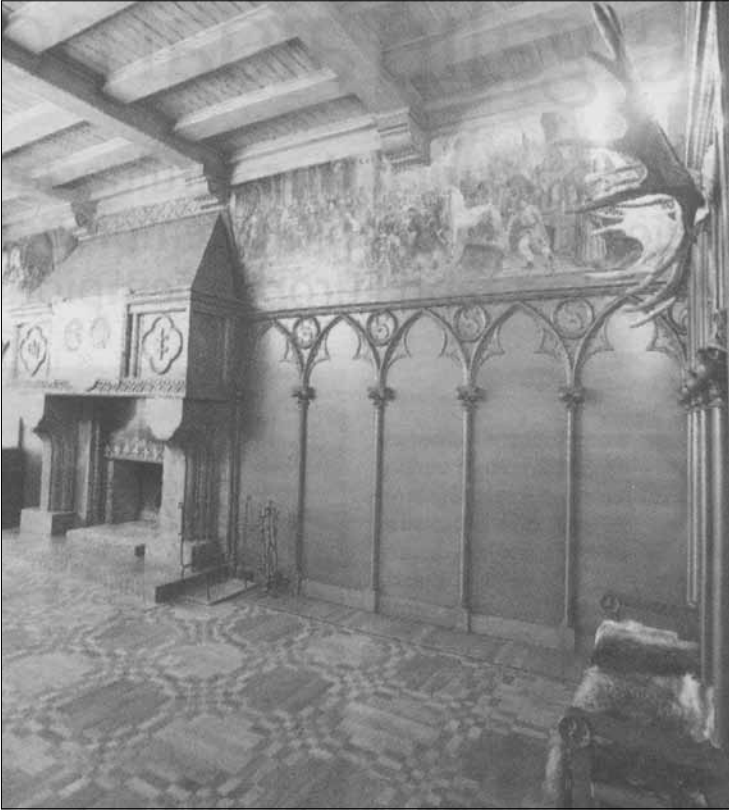
Jie atskleidžia svarbiausius kunigaikščio gyvenimo įvykius, kartu ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) istorijos momentus - Žalgirio mūšį (šią sceną J.Mackevičius perpiešė pagal Janą Matejką), Lucko suvažiavimą, Vytauto žygį prie Juodosios jūros, karališką medžioklę Belovežo girioje, duoklės iš totorių priėmimą.

„Lucko suvažiavimas atitiktų dabartinės Europos Sąjungos viršūnių susitikimą: susėdę visų šalių valdovai pripažįsta, kad Vytautas vertas karūnos.

Jis tampa išrinktuju karaliumi, nesvarbu, kad dėl lenkų intrigų ir mirties karūnuotas nebuvo, - pasakojo ir istoriko diplomą turintis D.Mazurkevičius. - O štai šis paveikslas primena istorinį faktą apie Vytauto ryšius su Naugardu (Novgorodu).

Šis Rusijos miestas niekada nepriklausė LDK, tačiau buvo sąjungininkas. Kartą novgorodiečiai sutartį sulaužė. Vytautas už tai nutarė juos nubausti - atžygiavo, kaip metraščiai rašo, su 40 arklių

(Nukelta į 5 psl.)

Parketas imituoja tautinių audinių raštus. Ši idėja tarptautinėje parodoje Berlyne 1938 metais apdovanota aukso medaliu.

(Atkelta iš 4 psl.)

KARININKŲ...

tempiama patranka.

Išvydę Vytauto kariuomenę novgorodiečiai suprato, kad pasigailėjimo nebus. Visi su duokle ir bažnytinėmis vėliavomis išėjo nusilenkti Vytautui.

Šią sceną ir vaizduoja paveikslas.” Palubėje kabantys paveikslai - tarsi Lietuvos istorijos pamokėlė. Suprantama, kad ją reikėjo slėpti nuo atėjusių okupantų.

Jiems palikta buvo tik tai, kur neįžvelgsi jokios politikos. Lietuvos karininkai prieš įsikraustant okupantams Vyčius, kunigaikščių portretus spėjo išnešti, paslėpti.

Politinė simbolika buvo likusi virš židinių - ant marmuro iškalti Gedimino stulpai, Jogailos kryžius. Juos sovietų karininkai išdaužė. Visa kita neužkliuvo - liaudiški augaliniai motyvai baldų ar interjero raštuose (tulpės, medžiai, paukšteliai) buvo tiesiog „gražu”. Ant krėslų šonų išdrožtos liko net stilizuotos svastikos - tik gerai žinodamas jas įžvelgsi.

Mažonoje salėje dabar kabo išsaugoti ir atgavus nepriklausomybę atgal į Ramovę sugrąžinti dailininko Petro Kalpoko tapyti Lietuvos didžiųjų kunigaikščių portretai. Jie sovietmečiu slapta atsidūrė Vytauto Didžiojo karo muziejaus saugyklose. Įvardyti buvo kaip „nežinomų kunigaikš-

čių paveikslai”. Tai juos ir išgelbėjo.

Langus puošė garsaus vitražisto Stasio Ušinsko, 1938-aisiais Kaune įkūrusio ir pirmąjį garsinį lėlių teatrą, vitražai. „Kadangi juose vaizduoti didžiųjų kunigaikščių antspaudai sovietmečiu sunaikinti, dabar jie atkurti”, - pasakojo D.Mazurkevičius.

„Lutšyj dom oficerov”

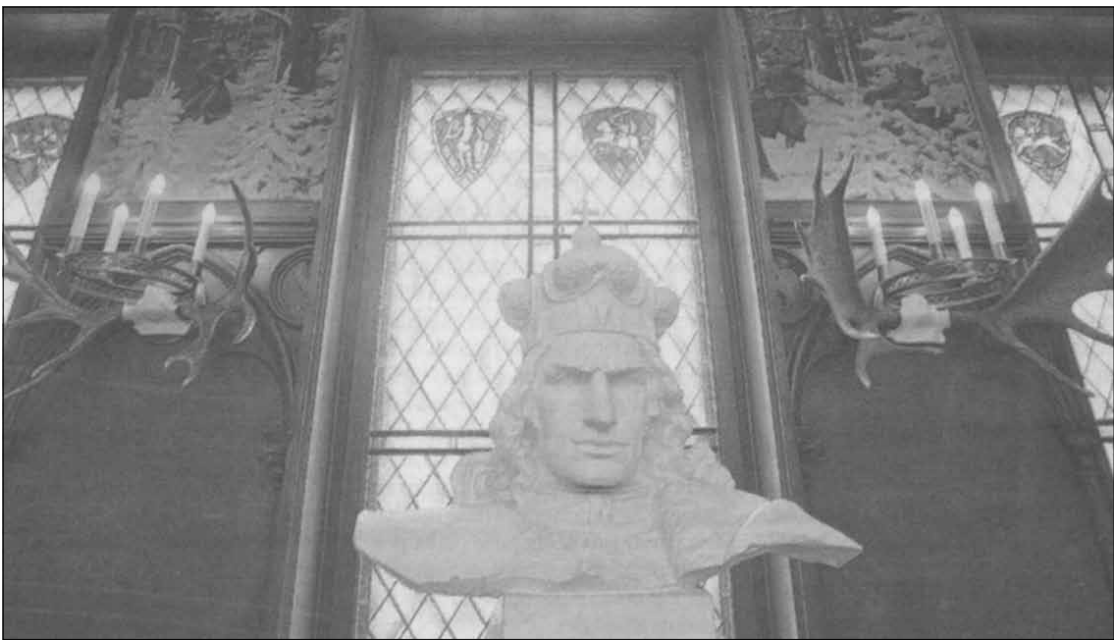
Ant pastato stogo - skulptoriaus Broniaus Pundziaus „Trijų milžinų”, prisidengusių skydais su Gedimino stulpų simbolika, skulptūros. Sovietmečiu jie buvo uždengti medžio plokšte.

Be to, stovint prie pat rūmų jų beveik nematyti, tad ir išliko, niekas jų nenuvertė. Rusų karininkams ir į galvą nešovė lipti ant stogo ir aiškintis, kokios ten skulptūros. Svarbu, kad gatvės praeiviams nebuvo matyti.

Pasakojama, kad Prezidento menėje sovietmečiu karininkai naktimis lošdavo kortomis ir kalbėjo, kad šie unikalūs rūmai - „lutšyj dom oficerov v Sovietskom Sojuze” (geriausi karininkų namai Sovietų Sąjungoje). Nuo Klaipėdos iki Vladivostoko niekur tokių nebūta.

Išdžiūvęs rašalas

Ramovės raštinėje (čia buvo leidžiamas ir žurnalas „Kardas”) beveik viskas išlikę, kaip kadaise, gal vieno

Vytauto seklyčia imituoja viduramžių laikų gotiką. Palubėje – apie kunigaikščio gyvenimo įvykius pasakojantys paveikslai ir girių gražuolių ragai.

kito staliuko trūksta. Stovi rašomasis stalas, krėslai, kelios spausdinimo mašinėlės, antspaudas, rašalinėje išdžiūvęs rašalas...

Pasak D.Mazurkevičiaus, daugelio Lietuvai svarbių simbolių išsaugojimu pasirūpino tuometis Ramovės šeimininkas (taip anksčiau buvo vadinamas šių rūmų viršininkas) majoras Jokūbas Dagys. „1940 metais jis darėjo savo pareigas. Matė, kad santvarka keičiasi, kad reikia gelbėti daugelį daiktų, kurie sovietmečiu būtų buvę sunaikinti. Neseniai daug ką išsaugojęs mums perdavė jo sūnus Aleksandras Vytautas, dabar jau sulaukęs 80 metų.

Jis prisimena, kaip dar būdamas vaikas su tėvu kai

ką nešė į namus”, - pasakojo D.Mazurkevičius. Kaip prisimena A.V.Dagys, jam vaikystėje yra tekę su tėvais lankytis vaikams skirtuose Ramovės renginiuose. Senų dienų prisiminimuose - išeigines uniformas vilkintys karininkai, ilgomis sukniomis pasipuošios damos ir orkestro muzika.

„Kalėdų eglutės šventėse, pamenu, būdavo labai daug karininkų vaikų. Tos eglutės - kaip ir dabar, nieko išskirtinio, - prisiminimais dalijosi A.V.Dagys. - 1940 metais Ramovės valdytojų sprendimai nebuvo užrašyti, o žodžiu visiems buvo pasakyta: ką įmanoma, tą išsaugoti.

Tėvelį, menu, skyrė laikinuoju turto valdytoju ir šei-

mininku. Tada į mūsų namus atkeliavo daugybė Ramovės archyvinų dokumentų, kai kurie paveikslai. Laimingu būdu namuose juos pavyko išsaugoti. Dokumentai dabar perduoti KAM archyvu.

Anot D.Mazurkevičiaus, šiais laikais Ramovėje vyksta toks pat intensyvus kultūrinis gyvenimas, kaip ir kadaise. „Tik Ramovė dabar ne tik karininkų, bet ir visų karių laisvalaikio ir kultūros židiny”, - sakė jis.

Turi čia ką veikti ir Dailės akademijos studentai. Ne vienas yra parašęs darbą apie unikalų tautišką interjero stilių. Gal idėjos pasklis ir dabarties valstybinėse įstaigose.

Jūratė Mičiulienė, „Lietuvos žinios”

LIETUVIAI, IŠGELBĖJĘ ŽYDŲ GYVYBĘ

STEFANIJA JONYTIENĖ-VABALAITĖ (1902-1984)

STASYS JONYTIS (1890-1964)

Namų šeimininkė ir agronomas, Kaunas

Nepriklausomos Lietuvos žemės ūkio ministerijos referentas agronomas Stasys Jonytis su žmona Stefanija Vabalaitė, apie 1927 metus įsigiję sklypą su mediniu namu Kaune, Baritonų gatvėje, prieš-kariu tame pačiame sklype, privačios akušerinės Gusevo klinikos kaimynystėje, pasistatė modernų mūrinį kelių butų pastatą. Tie abu namai - mūrinis (nr. 3) ir medinis (nr. 5) - Baritonų gatvėje dar tebestovi.

1941 m. liepos pabaigoje, naciams ėmus Kauno žydus kraustyti į Vilijampolėje steigiamą getą, Jonyčių mūriniame trijų aukštų name buvo priglobtas ir paslėptas patyręs gydytojas epidemiologas Leonas Gurevičius bei dvi 15-17 metų žydaitės Gita ir Manė.

Namo savininkai Jonyčiai bei jų namuose vokiečiųmečiu gyvenę žmonės po karo ne kartą pasakojo, kad L. Gurevičių ir merginas teko slėpti įvairiose namo vietose: gyvenamų butų virtuvių užkrosnėse, kuro bei daržovių sandėliuose rūsyje, pastato palėpėje įrengtoje skalbykloje ir kt. Žinia, Jonyčių namuose nuo 1941-ųjų vasaros iki 1944-ųjų gegužės tvyrojo nuolatinė įtampa, bet nacių

persekiotus niekuo nenusikaltusius žydus padėjo slėpti visi namo gyventojai. Jų būta bent keliolikos, tad nusilenkime ne tik Stefanijos ir Stasio Jonyčių, bet ir kitų namo gyventojų narsai ir ištvermei, nes jų dėka visi trys sėkmingai išvengė nacių teroro, galimos žūties.

Slepiamų žmonių kasdieninės globos rūpesčiai gulė ant namų šeimininkės Stefanijos Jonytienės pečių. L. Gurevičius, negalėdamas iškęsti tūnojimo už viryklės įrengtoje slėptuvėje, naktimis išeidavo į gana atvirą namo kiemelį įkvėpti bent gurkšnį tyresnio oro, pamankštinti nutirpusių kojų (jau tada jis skundėsi kojų venų išsiplėtimu). Tokie naktiniai gydytojo patrypinėjimai kieme buvo labai pavojingi, nes čia pat, už neaukštos tvoros, buvusioje Gusevo klinikoje, tapusioje vermachto ligonine, dieną naktį šmižinėjo vokiečiai - sužeisti kariai, gydytojai, kitas personalas. Ši kaimy-

nystė 1944 m. pradžioje tapo virš Jonyčių ir jų gyventojų pakibusiu grėsmingu kirviu -šalia vermachto karių klinikos gretimuose Jonyčių namuose vokiečiai nutarė įrengti ir savo vaikų ligoninę. Laimė, apie nacių numatytą Baritonų g. nr. 3 namo gyventojų iškraustymą buvo sužinota laiku, tad Stefanija ir Stasys Jonyčiai trejus metus jų namuose prisislapsčiusį gydytoją ir abi merginas suskubo sėkmingai išlydėti pas kitus drąsius ir širdingus žmones. L. Gurevičius iki pat Raudonosios armijos įžengimo į Kauną, glaudėsi Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės namuose (Žemaičių g. nr. 12).

Kur iš Jonyčių namų Baritonų gatvėje buvo išlydėtos žydaitės Gita ir Manė, tikslų žinių nėra, tačiau tikrai žinoma, kad po karo išgelbėtosios merginos gyveno Laisvės alėjoje, dažnai lankėsi pas Jonyčius. Stefanija Jonytienė savo sūnėnams yra pasakojusi,

Stefanija Jonytienė (1938) ir Stasys Jonytis (1962).

kad Gita ir Manė apie 1970 m. išvyko į Izraelį.

Stefanijos ir Stasio Jonyčių šeima, laimingai išvengusi nacių teroro, deja, patyrė labai skaudžių smūgių antrosios raudonųjų okupacijos metais. Stefanija Vabalaitė-Jonytienė, 1945-ųjų pabaigoje tapusi brolio Alfonso Vabalo-Gedimino (1909-1948), vieno iš Tauro apygardos partizanų vadų, ryšininke 1948-ųjų liepą buvo

nuteista dešimčiai metų kalėti. Septynerius metus išsikamavusi Mordovijos lageriuose, 1955 m. Stefanija sugrįžo į savo namus Kaune. Netrukus tapo našle. Nulydėjusi vyrą į Kleboniškio kapines ji pati smarkiai pasiligojo. 1984 m. Stefanija Vabalaitė-Jonytienė atgulė amžino poilsio A. Panemunės kapinėse.

Iš leidinio „Gyvybę ir duoną nešančios rankos”.

GENEROLAS, GYDYTOJAS, PATRIOTAS

Prieš 57 metus, 1954-ųjų rugsėjo 15 dieną, Clevelande (JAV) mirė žinomas tarpukario Lietuvos generolas, gydytojas, archeologas, Vytauto Didžiojo karo muziejaus įkūrėjas, politikos ir visuomenės veikėjas Vladas Nagius-Nagevičius. Šio neeilinio žmogaus biografija tokia turtinga ir įvairi, kad jos galėtų užtekti keliems gyvenimams.

Lietuvybės puoselėtojas. Pirmasis karo gydytojas savanoris. Vienas iš Lietuvos kariuomenės kūrėjų. Karo sanitarijos tarnybos vadovas. Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejaus steigėjas ir ilgametis vadovas. Archeologas. Gausybės visuomeninių organizacijų steigėjas ir aktyvus dalyvis. Viską, ką per 73 savo gyvenimo metus nuveikė brigados generolas V.Nagius-Nagevičius, sunku ne tik aprašyti, bet ir išvardyti. Tad šiandien apsiribokime keliomis jo įvairiapusės veiklos sritimis.

Pirmieji išbandymai

Už tai, ko pasiekė ir kuo tapo, V.Nagevičius visų pirma turėjo būti dėkingas savo motinai Magdalenai Eitavičiūtei-Nagevičienei. Mirus vos trisdešimt penkerių sulaukusiam tėvui, visi rūpesčiai dėl dvejų metų kūdikio sūnaus teko būtent jai. Tai buvo nelengva - vienintelė Nagevičių atžala (dvi jo seserys mirė dar vaikystėje) pareikalavo iš motinos daug kantrybės ir atkaklumo.

Vladukas nuo ankstyvų dienų buvo silpnos sveikatos. Kretingos pradžios mokykloje vaikui sekėsi prastai. Kaip vėliau prisiminimuose rašys V.Nagevičiaus žmona Veronika Nagevičienė, nuolat negaluojuantis berniukas buvo neveiklus ir apatiškas. Ne ką geriau reikalai klostėsi ir Palangos progimnazijoje. „Užuot mokėsis klasėje, atsitinka, būdavo, kad dalį dienos ar net ir visą dieną praleidžia pajūryje, žiūrėdamas į laivus, klausydamasis jūros ošimo. Jam vis galvoje sukosi jūra, laivai, kelionės, tik ne moks-las. Labai dažnai bičiuliai patardavo motinai atiduoti jį kurpiui amato mokytis. Bet motina visu savo žemaitišku atkaklumu siekė tikslo, aukodama menkus savo išteklius ir nenustodama vilties, kad tik vienintelis jos sūnus išeitų aukštąjį mokslą ir būtų naudingas tėvynei”, - 1962 metais Amerikoje išleistoje knygoje pasakoja V.Nagevičienė. Netrukus prie silpnos sveikatos ir prastų rezultatų prisidėjo dar viena problema. Su grupe rusiškai melstis atsisakiusių mokslo draugų, Vladas iš progimnazijos buvo pašalintas.

Atrodė, kad M. Nagevi-

čienės svajonės išmokslinti sūnų dūžta, tačiau užsispyrusi žemaitė nenuleido rankų. Suradusi mokytoją ir per vasarą parengusį Vladą stojamiesiems egzaminams, motina įtaisė savo vaiką į Rygos Aleksandro gimnazijos penktą klasę. Būtent Rygoje įvyko esminis lūžis - per pusmetį silpnas mokinys neatpažįtamai pasikeitė: rimtai kibo į mokslus, po metų prasiveržė į pirmaujančiųjų gretas, o 1902 metais gimnaziją baigė aukso medaliu. Nėra abejonių, kad tokias permainas paskatino pati gimnazijos atmosfera ir tinkami draugai. Bene didžiausią įtaką V.Nagevičiui turėjo pažintis su pora metų jaunesniu bendramokslui, legendinio knygnešio Jurgio Bielinio sūnumi Kipru, vėliau tapusiu žinomu tarpukario Lietuvos visuomenės veikėju.

Geras Rygos gimnazijos atestatas atvėrė V.Nagevičiui kelią į Peterburgo karo medicinos akademiją, į kurią įstoti lietuviui ir dar katalikui buvo labai nelengva. Berniukas, kadaise Palangos paplūdimyje svajingai žvelgęs į jūros tolius, pasirinko mediko specialybę puikiai žinodamas, kad gydytojo profesija leis jam rasti darbą gimtinėje. Reikėtų pažymėti, kad svajonėms apie jūrą vis dėlto bus lemta išsipildyti - mainais už stipendiją sutikęs nustatytą laiką atitarnauti karinėje struktūroje, būsimas generolas pateks į karo laivyną.

Tuo metu studentas V.Nagevičius jau buvo aktyvus kovotojas už lietuviybę. Po 1905 metų jis dalyvavo Didžiajame Vilniaus Seime, pareikalavusiame suteikti Lietuvai autonomiją ir netrukus už tai susilaukė didelių nemalonumų. Tais pačiais metais lankydamasis gimtojoje Kretingoje, už Seimo nutarimų platinimą V.Nagevičius buvo suimtas ir pateko į Šiaulių kalėjimą. Laimei, 1906 metais vykusiame teismo procese studentas buvo išteisintas - padėjo ne tik advokato pastangos, bet ir Karo medicinos akademijos profesoriaus, įžymaus fiziologo Ivano Pavlovo užtarimas. Deja, kalėjime praleistas laikas atsiliepė V.Nagevičiaus sveikatai - susirgęs tuberkulioze, jis dvejus metus buvo priverstas gydytis Kaukazo sanatorijose ir Pavolgio kumyso stotyse.

Sugrįžęs į Peterburgą, V.Nagevičius vėl ėmėsi aktyvios visuomeninės veiklos: 1908 metų rudenį jis organizavo nelegalią draugiją „Fraternitas Lithuanica“, kurios narių svarbiausias tikslas - sugrįžti į Lietuvą ir kelti gimtinėje tautinę kultūrą. Ryšių su šia organizacija aktyvus

visuomenininkas nenutrauks ir nepriklausomoje Lietuvoje, ir pasitikdamas gyvenimo saulėlydį Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Kaip jau minėta, 1910 metų pavasarį, baigęs Karo medicinos akademiją, V.Nagevičius buvo paskirtas gydytoju į Baltijos karinį laivyną, tarnavo keliuose laivuose. Čia jį užklupo ir Pirmasis pasaulinis karas, ir 1917 metų revoliucija. Daugeliui laivyno karininkų Spalio perversmas tapo tragedija - tuo metu bolševikų sukurstyti sukilę jūreiviai nužudė nemažai savo vadų. V.Nagevičius, tuomet tarnavęs karo laivo „Slava” gydytoju, tokio likimo išvengė. Kaip prisiminimuose teigė V.Nagevičienė, „V.Nagevičiaus humaniškas elgesys su jūreiviais, mokėjimas į savo santykius su jais įnešti draugiškumo, apsaugojo jį nuo sukilusių jūreivių keršto ir bet kokių represijų”.

Vis dėlto prisiminimuose neužsimenama apie tai, kad tais pačiais metais vykusiam Rusijos lietuvių Seime būsimas generolas sudarė kairiųjų karininkų bloką, o vėliau Sevastopolyje, kaip nepartinis socialistas, jis buvo renkamas į jūreivių, kareivių ir darbininkų tarybą bei į centrinį jūreivių komitetą. Kita vertus, užbėgdami įvykiams už akių, pažymėsime, kad vėliau, jau Nepriklausomoje Lietuvoje, karininkas V.Nagevičius šalinis bet kokios politinės veiklos, vienodai gerai sutar-damas su įvairiausių pažiūrų žmonėmis.

Sevastopolyje Baltijos karinio laivyno gydytojas atsidūrė vėl pablogėjęs jo paties sveikatai ir vadovybei nutarus perkelti jį į Juodosios jūros laivyną. Būtent Kryme 1918 metų rudenį prasidėjo karininko kelias namo, į nepriklausomybę paskelbusią Lietuvą. Dėl jo pastangų Sevastopolyje susitelkęs didelis būrys lietuvių pabėgėlių į tėvynę sugrįžo vienu traukiniu.

Jauniausias Lietuvos generolas

Sugrįžęs į Vilnių, V.Nagevičius iš karto įsitraukė į aktyvią visuomeninę veiklą. Būtent 1918-aisiais jis nuveikė vieną svarbiausių savo darbų, inicijuodamas nepriklausomos Lietuvos valstybės kariuomenės kūrimą. Kaip vėliau laiške gydytojui ir visuomenės veikėjui Baliui Matulioniui rašė Kazio Griniaus Šeštojo kabineto krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas Konstantinas Žukas, „gen. Nagevičius 1918 metais valstybės kūrimosi pradžioje suvaidino žymiai svarbesnę rolę,

Vladas Nagius-Nagevičius, brigados generolas, gydytojas, archeologas, Vytauto Didžiojo karo muziejaus įkūrėjas, politikos ir visuomenės veikėjas.

negu Karo muziejaus įkūrimas”. Laiške prisimenama, kad tuometės Vyriausybės vadovas Augustinas Voldemaras, kalbėdamas iškilmingame Valstybės Tarybos posėdyje, pasisakė prieš krašto kariuomenės kūrimą, nes tam nebuvo pinigų, ginkluotės ir parengtų žmonių. Todėl, kabineto vadovo požiūriu, Lietuva turėtų skelbti neutralitetą ir griežtai jo laikytis.

„T o k i a n a u j o s i o s Vyriausybės klaidinga pažiūra savo naivumu sukrėtė klausytojus, ypač tuos, kurie buvo ką tik išgyvenę bolševikų žiaurumus ir žinojo, su koku „kaimynu” teks Lietuvai turėti reikalų”, - rašė K.Žukas.

V.Nagevičius nutarė negaišti. Jau kitą dieną po minėto posėdžio jis drauge su kitais Krašto gynimo komiteto nariais atvyko pas Valstybės tarybos pirmininką Antaną Smetoną ir įtikino jį, jog A.Voldemaras klysta. Valstybės vadovas sutiko, kad reikia imtis neatidėliotinių priemonių sava kariuomenei kurti.

Tačiau tam reikėjo gauti Lietuvoje vis dar šeimininkavusios vokiečių administracijos leidimą. V.Nagevičius ir čia rado tinkamų argumentų. „Jūs, vokiečiai, karą pralaimėjote ir greit iš čia turėsite išvykti. Jums įkandin žygiuos Raudonoji armija, kuri vargu ar sustos prie Vokietijos sienos. Jų žygio tikslas bus sukelti Vokietijos proletariatą ir su juo kartu skelbti pasaulinę proletariato revoliuciją. Kas juos nuo tokio žygio galėtų sustabdyti? Aišku, kad tarp Rusijos ir Vokietijos turėtų būti kokia užtvara. Tą užtvaram

Lietuvoje padarysime mes, lietuviai... Duokite mums ginklų. Su jais mes ginsime savo ir jūsų interesus.”

Šie žodžiai vokiečių vadovybės tiesiog negalėjo neįtikinti. Jie tuoj pat pažadėjo užleisti lietuviams dalį Alytaus kareivinių, vėliau - perduoti kareivines Aukštojoje Panemunėje Kaune ir duoti 700 šautuvų su šovininiais.

Diplomatinė V.Nagevičiaus sėkmė pakeitė ir Valstybės tarybos pirmininko, ir Vyriausybės nusistatymą. 1918 metų lapkričio 23 dieną krašto apsaugos ministras Mykolas Velykis ir štabo viršininkas Jurgis Kubilius paskelbė įsakymą Nr. 1, kuriuo pradėta kurti Lietuvos kariuomenė. Pirmomis dienomis į kuriamą kariuomenę įstojo ir V.Nagevičius, tapdamas pirmuoju Lietuvoje savanoriu karo mediku. Netrukus pasirodė, kad Lietuvos kariuomenė pradėta kurti pačiu laiku - jei ne V. Nagevičiaus iniciatyva, kraštas tikrai nebūtų atlaikęs bolševikų, bermontininkų, o vėliau - ir Lenkijos agresijos.

Bolševikų antplūdis V.Nagevičiui teko patirti asmeniškai. Pirmomis 1919 metų dienomis bolševikams užėmus Vilnių, Lietuvos Vyriausybė paskutiniu vokiečių traukinių skubiai pasitraukė į Kauną. Deja, būsimo generolo šiame traukinyje nebuvo. Smarkiai pasiligojęs, jis buvo priverstas pasilikti bolševikų trypiamoje sostinėje. Į Kauną pulkininkas atvyko tik 1919-ųjų pavasarį. Jauna Lietuvos kariuomenė tuo metu šalies nepriklausomybę gynė dviem frontais - įnirtingos kautynės vyko ir

(Nukelta į 7 psl.)

(Atkelta iš 6 psl.)

GENEROLAS...

su bolševikais, ir su bermontininkais. Karo medikas skubiai ėmėsi darbo, kurį išmanė geriausiai - pafrontėse steigė lauko ligonines, tuščioje vietoje įkūrė ir pirmąją Karo ligoninę Kaune. Reikia pažymėti, kad šis darbas jam sekėsi puikiai - palaikydamas gerus ryšius su Amerikos Raudonuoju Kryžiumi, jis sugebėjo aprūpinti gydymo įstaigas visais reikalingais medikamentais, įranga, patalyne ir drabužiais bei maistu. Pastatęs ant kojų apverktinos būklės karo sanitariją, V.Nagevičius neliko nepastebėtas - 1920 metų gegužę jam buvo suteiktas generolo leitenanto laipsnis. Taip V.Nagevičius tapo ne tik pirmuoju savanoriu karo mediku, bet ir jauniausiu Lietuvos kariuomenės generolu - tuomet jam buvo vos 39 metai.

Stebuklas per 24 dienas

V.Nagevičius rūpinosi ne tik karių sveikata, bet ir jų kultūriniais bei socialiniais poreikiais, laisvalaikiu. Būtent jam kilo mintis įkurti Kaune karininkų ramovę. Iš pradžių šis kultūros židinys glaudėsi nedidelėje nuomojamoje patalpoje, tačiau generolo tokia padėtis netenkino. 1930 metais buvo paskelbtas tarptautinis konkursas Ramovės rūmams suprojektuoti ir pastatyti. Po septynerių metų, 1937-ųjų balandžio 23 dieną, reprezentacinis Karininkų ramovės pastatas buvo atidarytas. Anuomet laikinojoje sostinėje šiems rūmams mažai kas galėjo prilygti. Ir tai nenuostabu - juos projektavo ir statė geriausios Lietuvos architektų, dailininkų ir inžinierių pajėgos: interjero architektas Stasys Kudokas, dalininkas Gerardas Bagdonavičius, skulptorius Bronius Pundzius, vitražistas Stasys Ušinskas, inžinierius Anatolijus Rozenbliumas ir kiti.

Vis dėlto svarbiausias V.Nagevičiaus darbas, jo paties nuomone, buvo Karo muziejaus steigimas. Pasak V.Nagevičienės, į šį projektą generolas įdėjo daugiausia

Petrapilio karo medicinos akademijos studentai, būsimi karo gydytojai: V. Nagevičius (sėdi kairėje) su studijų draugais iš Latvijos ir Estijos. Rusija, 1904 m.

energijos, darbo, proto ir sielos. Pats muziejus buvo įkurtas per neįtikimai trumpą laiką - įsakymas steigti muziejų buvo paskelbtas 1921 metų sausio 21 dieną, o jau vasario 16-ąją visi organizaciniai darbai buvo baigti. Tuometis krašto apsaugos ministras su nuostaba rašė: „Drąsiai galima pasakyti, kad niekas kitas visoje Lietuvoje per 24 dienas tokio stebuklo nepadarė.“ Iš tiesų, per mažiau nei keturias savaites buvo nuveiktas milžiniškas darbas - įrengtos patalpos, surinkti pirmieji eksponatai.

Nuo tos dienos Karo muziejus tapo ne tik svarbiausiu V.Nagevičiaus darbu, bet ir didžiausia jo aistra, kuriai jis negailėdavo nei miegui, nei laisvalaikiui skirtų valandų. Kaip prisimena generolo žmona, iš darbo jis paprastai grįždavo antrą trečią nakties, o vos prabudęs jau ragindavo V.Nagevičienę nueiti į muziejų ir pasižiūrėti, kokiais naujais eksponatais praturtėjo jo salės. Reikia pripažinti, toks generolo atsidavimas vienam darbui sukeldavo tam tikrą nesusišnekėjimą šeimoje. „Mano kūrybinė sritis, kurią buvau nepaprastai pamėgusi, buvo žemės ūkis kaime. Kartais jį pakviesdavau pasi-

džiaugti mūsų ūkio gražumu. Aš džiaugdamasi rodau, koks gražus naujas veršiukas, kaip gražiai lauke banguoja puikūs javai, o jis... man pradeda pasakoti apie naujus savo sumanymus Karo muziejuje. Kartais stabtelėdavau ir pamanydavau: du entuziastai nesusikalba, vienas kito nesupranta“, - prisiminimuose rašė V.Nagevičienė.

Smūgis po smūgio

Nagevičių ūkis vertas atskiros kalbos. Jį V.Nagevičius įkūrė 1925 metais, kaip Lietuvos kariuomenės savanoris gavęs 20 hektarų žemės sklypą buvusio Babtynės dvaro centre. Ši valdžios dovana Nagevičių šeimai atnešė daugiau rūpesčių nei džiaugsmo. Dvarelis buvo apleistas, žemė nualinta, trobesiai apgriuvę. Nebuvo ne tik gyvulių, bet ir įrankių. Nagevičiai negalėjo atsistebėti, kaip primityviai ūkininkauja sulenkėję apylinkinių kaimų gyventojai. Tad naujieji žemės savininkai nutarė parodyti, kad gyventi ir dirbti kaime galima kitaip.

Išsinuomoję dar 60 hektarų žemės, Nagevičiai per kelerius metus neatpažįstamai pakeitė Žemaitkiemiu pavadintą ūkį: užveisė veislinių gyvulių bandą, kelis kartus padidino žemės derlingumą, sutvarkė trobesius, įsirengė vėjo jėgainę, aprūpinančią ūkį elektra. Netrukus į Žemaitkiemį ėmė plūste plūsti ne tik valdžios atstovai, bet ir jų atvežamos užsienio delegacijos - visiems buvo įdomu, kaip Dievo užmirštoje Babtynėje galėjo atsirasti toks modernus ūkis.

Tačiau tai dar ne viskas - Žemaitkiemis ilgainiui tapo ir savotišku kultūros centru. Kiekvieną vasarą čia vykdavo gegužinės su muzika, šokiais, dainomis. Kartais čia būdavo

rodomi kino filmai, rengiamos paskaitos ūkininkams. Vasaros švenčių kulminacija tapdavo Joninės, į kurias ne tik iš apylinkių, bet ir tolimesnių kaimų suplaukdavo apie pora tūkstančių žmonių - jaunų ir senų, lietuvių ir lenkuojančių. Pagal visas senovines tradicijas rengiamos Joninės suvienydavo visus.

„Visos tos gegužinės ir Joninių šventės Žemaitkiemio šeimnininkams sudarydavo daug darbo, rūpesčio ir net išlaidų, bet jie moraliai buvo atlyginti ir patenkinti: kad tik jaunimas turėtų džiaugsmo, pamiltų lietuviškus papročius, lietuvišką dainą ir kalbą“, - prisimena V.Nagevičienė.

Tačiau 1940 metų vasarą gyvenimas Žemaitkiemyje drastiškai pasikeitė. Jau liepos mėnesį čia apsilankius „liaudies vyriausybės“ žemės ūkio ministerijos delegacijai tapo aišku, kad pavyzdinio ūkio dienos suskaičiuotos.

Netrukus į Žemaitkiemį buvo atsiųstas komisaras - siuvėjas iš Babtų. Vėliau, aprašant ūkį ir formaliai permant jo turtą, pats naujosios valdžios paskirtas prievaizdas V.Nagevičiui prisipažins pastaruosius dešimt metų gyvenęs ne tiek iš siuvimo, kiek iš po grindinės Komunistų partijos mokamų pinigų, kuriuos jis gaudavo už tai, kad rinkdavo žinias apie miestelio ir jo apylinkių žmonių nuotaikas, slapta kabindavo raudonas vėliavas, kurstė darbininkus streikuoti ir užsiėmė kita kenkėjiška veikla.

Be abejo, skaudu buvo netekti penkiolika metų puoselėto Žemaitkiemio. Tačiau dar didesnę smūgį V.Nagevičiui bolševikai smogė atleisdami jį iš kariuomenės ir išvarydami iš Karo muziejaus, kurį jis laikė svarbiausiu savo gyvenimo projektu. Muziejui perėjus švietimo liaudies komisaro žinion, buvo nedelsiant pradėtos naikinti ir jo ekspozicija, ir tradicijos. „Išnyko buvusios iškilmės prie Nežinomo kareivio kapo, užgeso aukuras prie Paminklo žuvusiems už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, jau nebeplevėsavo Lietuvos vėliava Muziejaus bokšte, nutilo Laisvės varpas, o vėliau ir varpų muzika... Vytauto Didžiojo vietoj dabar jau atsistojo Josif Stalin“, - taip tas liūdnas dienas prisimena buvęs Lietuvos kariuomenės vadas generolas Stasys Raštikis. Pasak prisiminimų autoriaus, sovietai svarstė galimybę Karo muziejų apskritai uždaryti, tačiau tai padaryti jiems sutrukdė prasidėjęs SSRS ir Vokietijos karas.

Lietuvą okupavę vokiečiai leido V.Nagevičiui grįžti į muziejaus vadovo pareigas,

tačiau reikalavo, kad generolas klusniai vykdytų jų nurodymus ir slopino bet kokią savarankišką iniciatyvą. Tai liudija ir S.Raštikio pasakojimas apie tai, kaip 1944 metų žiemą, Lietuvą pasiekus žiniai apie tragišką prezidento A.Smetonos žūtį Clevelande, vokiečiai kategoriškai uždraudė paminėti buvusį valstybės vadovą Karo muziejuje. Jokie V.Nagevičiaus argumentai nepadėjo: pasak S.Raštikio, vokiečiai bijojo, kad minėjimas nevirstų politine lietuvių demonstracija. Be to, okupantai nemėgo A.Smetonos už tai, kad gyvendamas Amerikoje jis griežtai pasisakydavo prieš nacių politiką.

Hitlerininkai, kaip ir sovietai, buvo užsimoję sunaikinti daugybę vertingų muziejaus eksponatų. Tačiau jie tai darė ne iš ideologinių, o iš ekonominių paskatų: stringančiai Vokietijos karo mašinos ėmė katastrofiškai trūkti metalų. Didelėmis V.Nagevičiaus pastangomis daugumą eksponatų vis dėlto pavyko išgelbėti.

1944 metais, artėjant sovietų kariuomenei, V.Nagevičius su žmona pasitraukė į Vokietiją, Austriją, o 1949 metais įsikūrė JAV Cleveland mieste.

Čia prasidėjo liūdniausias generolo gyvenimo laikotarpis. Viltis būti kuo nors naudingam vietos lietuvių bendruomenei netrukus sudužo į šipulius. Nesulaukęs jokios tautiečių paramos nedideliame kilnojamame muziejui steigti, V.Nagevičius veltui beldėsi į lietuviškų organizacijų duris, prašydamas paramos Amerikoje įsikūrusiems lietuviams karo invalidams. Nemokėdamas anglų kalbos ir būdamas senyvo amžiaus, generolas negalėjo susirasti ir darbo. Verstis teko iš 15 valandų per dieną virėja, kambarine ir valytoja dirbančios žmonos algos. Materialinės buvusių bendražygių paramos V.Nagevičius atsisakydavo, motyvuodamas tuo, kad imti pinigų iš ne ką geriau gyvenančių bičiulių jam neleidžia sąžinė.

Veiklus karys, gydytojas, muziejininkas, archeologas ir visuomenininkas be širdžiai mielos veiklos tiesiog gestego. Apimto depresijos generolo sveikata visiškai pašlijo. „Aš rengiausi pas Abraomą, bet, matyti, su „viza“ susitrukdė... Tris kartus buvau ligoninėje, bet tiek to... Esu nusistatęs grįžti Lietuvon, kartu su Jumis“, - 1952 metų balandžio 8 dieną laiške S.Raštikiui rašė V.Nagevičius. Deja, didysis generolo troškimas išsipildė tik praėjus 41 metams po jo mirties. 1995-aisiais jo palikai buvo perlaidoti gimtojoje Žemaitijoje - Kretingoje.

Aras Lukšas, „Lietuvos žinios“

Lietuvos Respublikos prezidentas A. Smetona (sėdi kairėje) su aukštaisiais karininkais ir dvasininkais svečiuose pas Vladą ir Veroniką Nagevičius jų ūkyje Žemaitkiemyje, Kauno apskrityje, 1938 m. gegužės 14 d.

Minėjime dalyvavę sol. Aldona Stempužienė ir Algirdas V. Matulionis.

Donato Nasvyčio nuotr.

LIETUVIŲ DIENŲ SAULĖLYDIS?

Vytautas Matulionis

Clevelando Lietuvių dienos, 2011.10.22-23., Mikalojaus Konstantino Čiurlionio (1875-1911) mirties šimtmečio minėjimas, šv. Kazimiero parapijos salėje, 7:00 v.v. Vakaro programoje meno ir literatūros kritiko, prof. Stasio Goštauto paskaita „Muzika ir menas šimtą metų po Čiurlionio mirties“ ir pianisto, neseniai apgynusio disertaciją New York Julliard muzikos mokykloje, dr. Gabrieliaus Alekno rečitalis. Rečitalio programoje Čiurlionio ir Anatolijaus Šenderovo kūriniai. Prieš ir po koncerto veikė iš Kent State University lietuviškų archyvų atrinktų rodinų paroda. Rengėjai: LB Clevelando apylinkės valdyba. Atsilankiusiųjų šimtinė.

Po Algio Gudėno trumpos kalbos apie *Kent State University Lithuanian Collection* (Cara Gilgenbach), prof. Goštautas, autorius knygos anglų kalba „*Čiurlionis: Painter and Composer; Collected Essays and Notes*“, skaidrėmis pajavairintoje paskaitoje apžvelgė Čiurlionio kūrybą, jį įtakojusias meno sroves ir meno raidą po jo mirties. Gaila, kad daug kalbėtojo minčių, gal dėl sutrikusio mikrofono, klausytojų ar visai nepasiekė, ar buvo tik dalinai girdimos.

Meniniu atžvilgiu vakaras priklausė pianistui Gabrieliui Aleknai. Jau pirmuoju išėjimu aukštas, lieknas pianistas prisistatė kaip jautrus menininkas, daugiau lyriškas nei dramatiškas (bent šiame rečitalyje), giliai įsisavinęs Čiurlionio kūrinų romantinių savitumą, dėmesingas jų lietuviškosios liaudies ir gamtos ištakoms. Čiurlionio *Pastoralėje*, *VL187*, *Prelude*, *VL185* ir *Paskyrimo*, *VL169*, klavišus jis glamonėjo švelniai. Liaudiškumo žymės buvo ypač ryškios *Pastoralėje*, o *Paskyrimas* liejosi ilgesinga šopeniško jausmo upe.

M.K. Čiurlionio *Trys preliudai viena tema: 1. Scherzo (Kanonas)*, *VL271*, *2. Andante*, *VL270*, *3. Allegro*, *VL269*, pianistui statė įdomų uždavinį – įtikinamai išvystyti tą pačią temą trijose trumpose skirtingose slinktyse. Visos trys dalys buvo savitos, bet *Andante* buvo išskirtinai patraukli ir savo guodžiančia tėkme ir neįžvelgiama gelme.

Jei viena temą plėtojantys kūriniai parodė Čiurlionio (ir pianisto) išradingumą, tai trys sekančios kompozicijos atvėrė kompozitoriaus jausmų gilybę ir joje glūdinčias paslaptis.

Lakštingala, *VL268* skambėjo dviprasmiškai: dešinioji pianisto ranka žarstė skaidrius, giedrius lakštingalos giesmės perlus, o kairioji naršė tamsiuose, grašiuose, kartais prieštaraujančiuose tonuose. *Preljudas*, *VL307* dvelkė nenumaldomu liūdesiu, be džiaugsmo prošvaisčių. Iš visų trijų kūrinių *Tėve mūsų*, *VL260* buvo pats giliausias ir... tamsiausias – neviltyje skėstančio žmogaus malda. Šiuose kūrinuose tilpo visa jausmų skalė – nuo skaidraus lakštingalos suokimo iki vilties išsipildymo nuolankioje maldoje.

Čiurlionio kompozicija *Jūra (mažų peizažų ciklas)*: *1. VL317a*, *2. VL317b*, *VL317c*, suteikė Gabrieliui Aleknai progą (siauruose rėmuose) įsigilinti į jūros veidmainingumą, nuo jos veidrodinio paviršiaus iki įniršusių bangų šėlsmo. Taupiomis priemonėmis pianistas tas neatspėjamas nuotaikas, įprasminas ir Čiurlionio tapyboje, (gal nusižiūrėjus į japono Hokusai, 1760-1849, kūrinius) gražiai atskleidė...

Svarbiausias ir sudėtingiausias šio rečitalio kūrinys buvo Čiurlionio *Fuga b-moll*, *VL345*. Tai neribotų interpretacinių galimybių kompozicija su atsakomybe tas galimybes pilnai išnaudoti. Čia Alekna buvo sėkmingiausias. Vienas kitą gainiojančių garsų pynėje pianistas nepasiklydo. Į šio „garsų kalnyno“ viršūnę jis kopė lengvai, drąsiai, su pasi-

tikėjimu. Įspūdis buvo puikus.

Antrąją rečitalio dalį sudarė Anatolijaus Šenderovo *M.K. Čiurlionio eskizai*. Tai trumpų muzikinės Čiurlionio paveikslų „užuominos“ ar jų įkvėptos, greit įsižiebiančios ir dar greičiau užgęstančios „kibirkštys“: *1. Vinjetė liaudies dainai*, *2. Kompozicijos eskizai*, *3. Siluetai*, *4. Angelas*, *5. Gintaro rūmai*, *6. Praeitis*, *7. Varpas*, *8. Kapinaitės*, *9. Demonas*. Tai glaudūs, skirtingų nuotaikų, kartais vos kelių muzikinių brūkšnių kūriniai, reikalaujantys ir pianisto ir klausytojų gilaus susikaupimo. Nežiūrint jų mažos apimties, šios kompozicijos nėra lėkštos, bet giliamintės, įdomūs muzikinės minties daigai. Atrodo, kad Alekna visa tai buvo atidžiai išnagrinėjęs. Nestigo jose ir aukščiau minėtų gelmių, bet čia jos buvo kiek kitokios. Gintaro rūmai stiepėsi pasakiškoje gelmėje, praeities gelmė domino joje sukaupta patirtimi, varpas skambėjo giliai pranašiška, kapinačių gelmė viliojo amžinam poilsiui, iš pasąmonės

Pianistas dr. Gabrielius Alekna.

Donato Nasvyčio nuotr.

gelmių išnirio demonas. Šias kompozitoriaus vaizduotėje gimusias mintis pianistas įkūnijo vaizdžiam garse. Prieš skambindamas, Gabrielius Alekna kiekvieną šio vakaro kūrinį trumpai aptarė, paaiškindamas jo aplinkybes, jo reikšmę bei vietą Čiurlionio kūryboje. Negausūs, bet įdėmūs klausytojai pianistą priėmė šiltai, o jis, atsidėkodamas, paskambino dar vieną preliudą.

Tačiau šios šventės spausdinta programa tokio šilto priėmimo nenusipelnė. Joje daug klaidų, pradedant programos viršeliu. Jei švenčiamos „lietuvių dienos“, tai kodėl viršelyje šventės data rašoma angliškai tvarka (spalio 22-23, 2011) o ne lietuviškai (2011 m. spalio mėn. 22-23 d.d.)? Ir kas tie „brangieji“ į kuriuos kreipiamasi šventiniame sveikinime? Ir kodėl tai yra „mūsų kolonijos tradicinė šventė“ o ne „mūsų bendruomenės“? Yra ir daugiau keistų kalbinių „deimančiųkų“: „Programoje dalyvaus pranešėjas, daugelio knygų autorius, meno ir literatūros kritikas Profesorius Stasys Goštautas“. Pranešėjas?! Arba vėl: „absor-

ventas“, „...Rinktinio atrinktų eksponatų paroda“, „schloar“, „St. Casimir's parish church“, „Paskyrimas“ (čia geriau tiktu neklaidinantis skolinys „dedikacija“), „The Sea (a cycle of small landscapes)“. Jei jau kalbama apie jūrą, tai tiksliau būtų „seascapes“, „piazažų ciklas“, „Fuge“ (fugue), „soloistas“, „doktorato“, „overtiūra“, „preliudžių“, imituotadamas“. Argi niekas šios šventės programos neperskaitė prieš ją spausdinant? Be abejo, šventės rengėjams priklauso padėka – tai sunkus ir dažnai nedėkingas darbas, bet ar negalima būtų patikrinti visas renginyje naudojamas technologijas – apšvietimą, mikrofoną, skaidres, vaizdajuostes ir t.t. – prieš programai prasidedant, kad išvengtų nesklaidumų erzinančių ir atlikėjų ir klausytojų? Taip pat prisimintina, kad ši šventė yra ne kokios kitos tautybės bet LIETUVIŲ DIENOS. Kur buvo mūsų vėliava? Norint, iš praeities galima daug pasimokyti, bet negalima joje gyventi.

Sprendžiant pagal atsilankiusiųjų skaičių, šios šventės ateitis gana liūdna. Ar tikslinga buvo šį renginį ruošti šeštadienio vakarą? Daug senesnio amžiaus žmonių (o jie sudarė didelę daugumą šio vakaro klausytojų) vakarais mašina jau negali važiuoti. Reikėtų pagalvoti apie „lietuvių dieną“, o ne apie „lietuvių dienas“ ir tai šventei skirti sekmadienio popietę. Tai būtų patogiau ne tik senesniems, bet ir jaunimui kurio mūsų šventėse labai trūksta ir kuris būtinas šių švenčių išlikimui. Mūsų tautinės veiklos saulėlydis sparčiai artėja. Ar jo išvengsime?

„Dirvos“ 2011 m. laiminguosius išrinko Lietuvių kredito unijos „Taupa“ vedėjas Alex Spirikaitis ir šv. Kazimiero parapijos raštinės ir pastatų vedėja Janet Verbyla.

„Dirvos“ nuotr.

„DIRVOS“ LAIMINGIEJI

Šių metų lapkričio 1 dieną baigėsi „Dirvos“ aukų vajas ir įvyko laimingųjų loterijos bilietų traukimas. Bilietų traukimui buvo pakviesti Alex Spirikaitis ir Janet Verbyla.

Baigus vaju, dėkojame „Dirvos“ skaitytojams, prenumeratoriams ir rėmėjams.

Taip pat sveikiname loterijos dovanų laimėtojus:

500 dol. laimėjo Richard Slepetyš iš Brick, NJ.

300 dol. laimėjo A. Stepaitis iš Arlington Hts, IL.

200 dol. laimėjo dr. Arnold Grushnys iš Wichita, KS.

CHICAGO, IL

VĖLINĖS ČIKAGOJE

Vėlinių dienos proga - mirusiųjų prisiminimo lapkričio 5 dienos vakarą, šv. Mergelės Marijos Gimimo šventovėje, Marquette Parke, žvakučių šviesoje, vyko susikaupimo koncertas. Jį atliko Lietuvių Operos choro rinktinių balsų choristai: 6 vyrai ir 12 moterų. Dirigavo choro vadovė Jūratė Grabliauskienė. Choras giedojo be pianino pritarimo. Susikaupimo metu lietuvių poetų eiles, parinktas Vėlinių rimčiai, deklavo Dalia Sokienė ir Evaldas Girdžiūnas. Solo kūrinius atliko operos solistai – Genovaitė Bigenytė, Linas Sprindys, Vilma Skučienė. Kadangi nebuvo jokios programėlės ir nebuvo pranešama, klausytojai nežinojo kūrinių pavadinimo ir jų kompozitorių. Pusantros valandos programa išklausyta su dėmesiu, tyloje. Klausytojai sustoję plojimais dėkojo choristams, solistams, deklamatoriams ir dirigentei už puikią religinę sielų prisiminimo valandėlę. Būtų prasminga, kad panašią programą išgirstume ir kitų metų Vėlinėse.

Pasaulio Lietuvių centre (Lemonte), Lietuvių fondo salėje gruodžio 4 d., 12:30 val. p.p. vyks dokumentinių televizijos laidų ciklo „Lagerių moterys“ pristatymas. Dalyvaus viešnia iš Vilniaus, „Ateities“ redaktorė Reda Sopranaitė. Popietę rengia Pal. Jurgio Matulaičio misija ir Čikagos ateitininkai sendraugiai. Tel. pasiteirauti (630) 257-5613 (Misijos raštinė). Kviečiami ir Čikagos lietuviai.

ODĖ LIETUVIŲ KALBAI

Šių metų rugpjūčio 12 d. „The New York Times” dienraštyje pasirodė Theodore S. Thurston straipsnis, kuri patraukė ne tik pasaulio kalbininkų, bet ir lietuviškos kilmės žmonių, pasklidusių visame pasaulyje, dėmesį.

Lietuvių kalba pasižymi nuostabia struktūra, tobulesne už sanskritą ir graikų kalbą, žodingesnė negu lotynų kalba ir nepalyginamai įmantresnė, negu bet kuri iš paminėtų trijų.

Ir vis dėlto lietuvių kalba turi su visomis trimis kalbomis didesnę giminingumą, negu kad gamta būtų būtų galėjusi sukurti, ne tik veiksmažodžių šaknyse, bet taip pat ir gramatinės struktūros formose bei žodžių morfologinėj konstrukcijoje. Toks ryškus giminingumas bet kuriam filologui gali būti nuoroda, kad sanskritas, graikų ir lotyno kalbos turėjo išsivystyti iš bendro šaltinio - lietuvių kalbos.

Dėl panašios priežasties galima daryti prielaidą, kad heruliai, rugiai, gotai, senprūsiai, latviai ir jų kalbos buvo tos pačios kilmės, nes jie buvo senovės lietuviai. Mokslininkai yra pripažinę lietuvių primityvios arijų kultūros ir civilizacijos atstovais.

Įžymūs filologai sutinka, kad lietuvių kalba yra ne tik seniausia kalba pasaulyje šiandien, bet ir arijų pripažinta kaip jų kalbų šaltinis prieš pastebint sanskrito evoliuciją. Lietuvių kalbos senumas ir jos gramatinė struktūra priskiria ją tam pačiam laikotarpiui kaip ir seniausias sanskritas - 2000 m. pr. m. e. arba dar anksčiau.

Lietuvių kalba yra arijų prokalbė ir žymiems kalbininkams buvo žinoma kaip buvo šnekamoji - nerašytinė kalba, vartojama Europoje daugelį šimtmečių. Tačiau naujausi lingvistiniai tyrinėjimai aiškiai įrodo, kad lietuvių kalba buvo rašoma netgi prieš krikščionybės erą, nors kaip seniai prieš krikščionybės erą yra sunku nustatyti.

Bet remiantis lingvistiniais įrodymais ir senoviniais raštais Indijoje ir Persijoje, galima manyti, kad lietuvių kalba buvo rašoma net 1000 metų prieš Kristaus gimimą. Turtingiausias lietuvių kultūros paveldas yra jų kalba, kuri yra vienas iš didžiausių žmonijos pasiekimų.

Ji pralenkia visas kitas Europos kalbas garsų grynumu ir savo nuostabia gramatine struktūra. Galima aiškiai matyti aukščiausiai išvystytos gramatikos ir iš natūralių ir gražių jų kalbos garsų, kad lietuviai iš tiesų turėjo kūrybingumo genijų

Jonas Jablonskis (slapyvardis Rygiškių Jonas, 1860 m. gruodžio 30 d. Kubilėliuose, Šakių raj. – 1930 m. vasario 23 d. Kaune) – Lietuvos kalbininkas, norminės literatūrinę lietuvių kalbą. J. Jablonskio darbai ir veikla ypač reikšminga lietuvių literatūrai pereinant nuo tarmių prie bendrinės kalbos vartosenos. wikipedia.org

labai ankstyvoje mūsų civilizacijos eroje.

Lietuvių kalbos balsių sistema yra labiausiai antikinė savo stiliumi. Lingvistinės paleontologijos duomenimis iš visų kalbų tik lietuvių išlaikė primityviosios arijų šnekamosios kalbos grynumą nuo to tolimo antikinio laikotarpio iki šių dienų.

Daugelis antikinių kalbų seniai išnyko iš žmonijos istorijos, tačiau lietuvių kalba yra kaip antikinis balto marmuro paminklas, kuris tebestovi neapneštas laiko dulkėmis po daugelio šimtmečių žmonijos istorijos.

Lietuvių kalbos morfologija aiškiai mums atskleidžia daug neatskleistų senovės civilizacijos istorinių paslapčių, žymiai išplečia lingvistikos mokslo horizontus ir praplečia žmonijos žinias apie jos dar neatskleistą praeitį. Lietuvių kalbos stebėtino panašumo su avesta (senąja persų kalba) ir su sanskritu atradimas akivaizdžiai atvėrė naujus horizontus lingvistikos mokslo srityje.

Dar daugiau, lietuvių kalbos morfologija įtikinamai įrodo, kad valdančioji klasė arva senovės hititų (Hittite-Gititis) valdovai turėjo pavarde, panašias į lietuvių. Žymus anglų mokslininkas Robert G. Latham buvo absoliučiai teisus, kai jis pareiškė: „Pačioje kalboje glūdi daugiau, negu bet kuriuose jos kūriniuose...”

Lietuvių kalba išaukštinta dėl jos antikiškumo bei grožio

ir dėl jos didelės reikšmės lyginamosios filologijos mokslui ne tik žinomų kalbininkų, bet ir didžiausio iš visų filosofų - Imanuelio Kanto. Kitos fragmentinės citatos iš garsių kalbotyros mokslininkų darbų parodys lietuvių kalbos vertingumą ir svarbą pasaulio kultūrai.

Benjamin W. Dwight savo knygoje Modernioji filologija (Modern Philology) labai stipriai pabrėžia didžiulę lietuvių kalbos reikšmę kalbotyros mokslui. Jis taip sako apie lietuvių kalbą: „Iš visų Europos kalbų lietuvių turi didžiausią skaičių maloninių ir mažybinių žodžių, daugiau, negu ispanų ar italų kalbos, netgi rusų, ir jie gali būti dauginami be galo, pridodant juos prie veiksmažodžių ir prieveiksmių, lygiai kaip prie būdvardžių ir daiktavardžių. Jeigu tautos vertė, imant visą žmoniją, būtų matuojama kalbos grožiu, tai lietuvių tauta turėtų užimti pirmą vietą tarp Europos tautų.

„Įžymus anglų lingvistas Isaac Taylor savo knygoje „Arijų kilmė” („The Origins of the Aryans”) pareiškia labai įdomų ir svarbų komentarą apie lietuvių kalbą. Jis teigia, kad arijų civilizacija turėjo būti lietuvių gyvenamose vietose. Jis komentuoja taip: „Galima spėlioti: jeigu turėtume lietuvių literatūros iš to laikotarpio, kaip seniausia indų literatūra, galėtume su didesniu tikrumu teigti, kad arijų kalbos lopšys turė-

KULTŪROS KRONIKA

Rusijos pasididžiavimas - Didysis teatras, pasaulyje žinomas Bolšoj vardu, pirmą kartą buvo pastatytas 1780 m. Teatras degė du kartus, bet vis buvo atstatomas toje pačioje vietoje, netoli Kremliaus. 2005 metais buvo uždarytas atnaujinimui, kuris truko šešerius metus. Rusija negailėjo pinigų jo atnaujinimui. Atnaujinimas kainavo maždaug 760 milijonų dolerių. Dabar teatras turi didesnę vietą orkestrui, kur lengvai telpa 130 orkestrantų. Vokiečių specialistai rūpinosi akustikos įrengimais. Pašalinti visi sovietų laikų ženklai, Didžioji scenos užuolaida papuošta Rusijos Federacijos inicialais, pagal 1856 metų rusų heraldiką. Užuolaida turi 65 pėdas aukščio ir sveria 1,800 svarų - ji padaryta ištrijų dalių, jei reikia gali būti atversta vokiečių, graikų ir italų stiliams.

Teatro kėdės padidintos, daug kur panaudota auksinė spalva, o buvusi caro ložė, kurią sovietai buvo su kūju ir pjautuvu „padabinę”, dabar papuošta su dviguba erelio galvų emblema. 150 auksakalių balkonus ir prezidento ložę išpuošė panaudodami beveik 11 svarų aukso lapų. Spalio 28 d. atidarymo vakare pasirodė baletas su adagio iš Glinkos „Gulbių ežero”. Choras atliko ištrauką iš Glinkos operos „Caro gyvenimas”. Dainavo Violeta Urmanavičiūtė, Natalie Dessay, Dmitri Hvorostovsky, Angela Gheorghiu. Buvo skelbta, kad dainuos tenoras Placido Domingo, bet jis atšaukė savo dainavimą. Nedalyvavo Rusijos ministras pirmininkas, bet caro ložėje su svečiais buvo Rusijos prezidentas Dmitrij A. Medvedev.

Karaliaučiaus krašte trūksta lietuvių kalbos mokytojų ir mokyimo priemonių. Lietuviškai mokytis nori daugiau mokinių, taip pat ir suaugusių. Karaliaučiaus srityje yra 30 lietuvių kalbos mokytojų, bet jų reikia daugiau. Karaliaučiuje Jurij Gagarin gimnazijoje lietuvių kalba mokoma jau ketvirtus metus. Gimnazijos vadovybės teigimu, lietuvių kalbos mokosi mokiniai iš mišrių šeimų.

Rygoje lietuvių mokykla buvo įsteigta prieš 20 metų. Tai pavyzdingiausia tautinių mažumų mokykla Latvijoje, rašo jų žiniasklaida. Pirmaisiais mokslo metais mokyklą lankė tik 9 mokiniai, o dabar mokosi pusketvirto šimto. Mokyklos vedėja Aldona Treja patenkinta, kad ir Latvijos valdžia yra nemažai padėjusi lituanistinei mokyklai. Yra mokytojų iš Lietuvos, kurie dėsto lietuvių kalbą, Lietuvos istoriją, geografiją, mūsų tautinę kultūrą ir žinoma lietuviškas dainas ir tautinius šokius. Mokykloje dėstoma latvių, anglų, vokiečių, rusų, ir prancūzų kalbos. Būna latvių ir užsienio diplomatų, norinčių, kad jų vaikai mokytųsi šioje mokykloje. Rygos meras yra pareiškęs, kad lietuvių mokykla yra labai gera.

Lietuvos Respublikos ambasadorius Žygimantas Pavilionis Ohio univesitete dėstančiam lietuviui filosofui Algii Mickūnui įteikė Vidaus reikalų ministro Raimundo Palaičio raštą, kad jam suteikiama Lietuvos pilietybė. Nuo 1990 m. A. Mockūnas skaito paskaitas ir Vilniaus, Kauno, Šiaulių ir Klaipėdos universitetuose.

Tautos fondo tarybos pirmininkas Jurgis Valaitis neseniai paminėjo 90 metų sukaktį. Jis nuoširdžiai bendradarbiauja su „Valstiečių laikraščiu” ir rūpinasi Lietuvos mokyklų tautiniais reikalais. Jo veikla buvo įvertinta ordinu „Už nuopelnus Lietuvai”.

jo būti lietuvių apgyventoje teritorijoje”.

Anot žinomo anglų mokslininko Robert G. Latham, lietuvių kalba turi daugiau giminingumo su sanskritu kalba, negu bet kokia kita, gyva ar mirusia, kalba pasaulyje.

Lietuvių kalbos svarbumą taip pat pripažino naujųjų laikų didžiausias filosofas Immanuel Kant (1724-1804), kuris buvo gimęs Rytrpūsioose (Prussian Lithuania) ir gerai mokėjo lietuvių kalbą. Savo Lietuvių-vokiečių kalbų žodyno (Lithuanian and German Dictionary) pratarmėje jis rašė, kad lietuvių kalba nusipelno būti valstybės apsaugoma. Jo komentaras apie lietuvių kalbą turi didelę istorinę reikšmę, nes jis yra autoritetingas ir patikimas. Jis buvo ne tik fi-

losofas, bet ir kalbininkas. Jis taip komentuoja apie lietuvių kalbą: „Iš tikrųjų, jokia kita pasaulio kalba nėra gavusi tiek aukštų pagyrimų kaip lietuvių kalba. Lietuvių tautai buvo priskirta didelė garbė už sukūrimą, detalių išdailinimą ir vartojimą aukščiausiai išvystos žmogiškos kalbos su savita gražia ir aiškia fonologija. Be to, pagal lyginamąją kalbotyrą, lietuvių kalba yra labiausiai kvalifikuota atstovauti pirmykstei arijų civilizacijai ir kultūrai.”

Theodore S. Thurston

„Šunis gatvėse liepiama vedžioti su antsnukiais, idant nesikandžiotų. O gal įmanoma išrasti kokį nors antsnukį ir kai kuriems internetu komentatoriams?

Vytautas V. Landsbergis

ŠAKNIMIS Į ŽEMĘ, ŠAKOMIS Į DANGŲ

Sumanymo autorius Vytautas Markevičius papasakojo apie Kruonio miške palaidotus partizanus.

Pasodinti medelį kokia nors proga – tapo tradicija, simboliniu aktu. Gal todėl ažuoliukų sodinimas Kruonio šile nebūtų joks išskirtinis įvykis, jei ne toji vieta – pokaryje ten buvo užkasami nužudyti Lietuvos laisvės kovotojai. Kiek jų ten, nežinia, tačiau jau pavyko identifikuoti 26 kovotojų pavardes.

Sumanymo tokiu būdu įamžinti laisvės kovotojų atminimą autoriui Vytautui Markevičiui, kurio dėka Vasario 16-osios minėjimai Kruonio šile virto respublikinės reikšmės renginiu, į talką atėjo Kruonio seniūnas Gintaras Gružas ir girininkas Kęstutis Kubickas, parūpinę sodinukus. Sodinti medelių

atvyko Kruonio kultūros centro direktorė Daiva Mockienė su vyru Donatu, TS – LKD partijos Kaišiadorių skyriaus atstovai, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos atstovas Algirdas Pilkis, Rumšiškių kultūros centro darbuotojai. Žinoma, svarbiausi sodintojai buvo Kruonio gimnazijos 1 ir 9 B klasės mokiniai kartu su mokytojais Daiva Kruliauskiene, Gintare Naumoviene, Rasa Lukošiene ir gimnazijos direktore Rita Mikučiauskiene. Tad ilgai netruko šalia memorialinio paminklo pasodinti 50 ažuoliukų.

Įvairiai šią idėją vertina patys talkininkai gimnazistai, po darbo susirinkę prie lieps-

nojančio laužo: štai Jurinta Zarembaitė pasidžiagė galimybėje ilgiau pabūti gamtoje ir „išmokti sodinti medelius“, o Karolina Vilkevičiūtė įžvelgė didesnę prasmę: „kad ilgiau išliktų istorinė atmintis“. Devintokas Ovidijus Žigunovas (kuriam buvo patikėta užkurti laužą iš šlapių malkų) prisipažino, kad jam yra tekę „kažką skaityti“ apie partizanus.

Kiek tos istorinės atminties jau „pasėta“ jaunų žmonių sąmonėje – opus klausimas. Keista ir apmaudu, kad visiškai nesenas mūsų tautos istorijos tarpsnis daug kam lieka „kažkuo girdėta“, bet dar apmaudžiau, kai viešoje erdvėje pasityčiojama iš šventų idealų ir už juos jaunystę ir net gyvybę paaukojusių žmonių. **Ko vertas vien visiems gerai pažįstamo Seimo nario pasakymas, kad aukomis reikia vadinti ne tik partizanus, bet ir juos žudžiusius stribus...** Pabandytų jis šitaip suprakti holokausto aukas ir jo vykdytojus, oho, koks ažiotažas kiltų!

„Šaknimis į žemę, šakomis į dangų“ – protėvių užkeikimą ištara Justino Marcinkevičiaus pastorius Martynas Mažvydas, pasodinęs ažuolą. Įsiklausykime į

PAGERBTAS LIETUVOS DIPLOMATAS

Lietuvos Respublikos generalinis konsulas New York Valdemaras Sarapinas lapkričio 9 d. Mount St. Mary’s kapinėse pagerbė jose palaidotų teisininko, žymaus Lietuvos diplomato Vaclovo Sidzikausko ir jo žmonos Reginos atminimą.

Vaclovas Sidzikauskas gimė 1893 metais Šiaudinės kaime, Šakių apskrityje. Baigęs Veiverių mokytojų seminariją, 1916 m. jis pradėjo teisės studijas Maskvoje, vėliau jas tęsė Berno universitete, o baigė Vytauto Didžiojo universitete. 1918-1919 m. V. Sidzikauskas dirbo Teisingumo ministerijoje skyriaus vedėju bei departamento direktoriumi. Nuo 1919 m. spalio mėn. jis pradėjo dirbti Lietuvos diplomatinėje tarnyboje: 1919-1922 m. – Lietuvos misijos Šveicarijoje pirmuoju sekretoriumi bei atstovu, 1922-1931 m. – Lietuvos atstovu, vėliau – įgaliotuoju ministru Berlyne, o nuo 1925 m. – taip pat Vienoje ir Berne, 1931-1934 m. – įgaliotuoju ministru

poeto žodžius, išgirskime jų prasmę: neišaug savo kraštą mylinti karta, jei nežinos jo istorijos. Štai kodėl verta sodinti ažuolus ir leisti jauniems žmonės suvokti šio darbo sakralinę vertę ir prasmę.

Kęstutis Šilkūnas

LR ambasados JAV inf.

Petruį Venclovai buvo skirta Amerikos Lietuvių Tautinės Sąjungos grožinės literatūros konkurse „Lietuvai tūkstantis metų! Mes didžiujamės tūkstančio metų istorija ir šimtmečiais kurtą tautinę kultūrą“ pirmoji premija už romaną „Tamsėjančios giesmės“. Spausdiname „Dirvai“ atsiųstą laureato kūrinį.

1988 – IEJI. PERMAINŲ NUOJAUTA

Petras Venclova

I.

Žingsniai Laisvės aleja, dairdamasis pažįstamų veidų. Ką tik prasidėjusi vasara, virš galvos šlama liepų lapai, prie „Merkurijaus“ – didžiausios Kauno parduotuvės – trykšta fontano čiurkšlės, vėjas jas pagauna, blaško čia į vieną, čia į kitą pusę, vandens lašeliai spindi saulės spinduliuose ir kartkartėmis švysteli vaivorykštės spalvomis. Šilta, daug jaunų žmonių, lengvai apsirengusių; tavo akį, žinoma, labiau traukia merginos: aukštos, lieknos, ilgakojės, palaidais plaukais, besijuokiančios nežinia iš ko. Tu joms turbūt atrodai pagyvenęs vyriškis, mėginantis pagauti jų nerūpestingą žvilgsnį. Bet nepiktybiškas, gal net atvirkščiai – gebantis vertinti jų grožį ir jaunystę. Tai, ko dažniausiai nesuvokia, į ką neatkreipia dėmesio jų vienmečiai.

Dvi savaites matysiu, ką norėsiu, šaipaisi pats iš savęs. Kam sukti į šalį akis, nudelbti

žvilgsnį, apsimesti apjakėliu arba pokurčiu? Vaikščiosiu, kur užsimanęs, joks šešėlis neskios iš paskos. Dvylika dienų atostogų.

Žmona Kristina išvyko į turistinę kelionę – aplankys Vengriją ir Jugoslaviją. Per savo draugę gamyklos partsektoretę susiorganizavo kelialapį. Važiuo į Vilnių, kur juos instruktavo, kaip reikia elgtis užsienyje. Vienas iš svarbiausių reikalavimų – nieko nedaryti be grupės vadovės žinios: ji patyrusi, daug keliavusi, patikima, jai tenka „nešti politinę atsakomybę“. Jai duodamas nemokamas kelialapis ir gal dar koks priedas už turistų priežiūrą. Į užsienį, o ypač į Jugoslaviją bet ko neišleidžia – tik partinius. Ši šalis prilyginama kapitalistinėms; pasitaikė, kad iš ten per kalnus pabėgama Italijon ir pasiprašoma politinio prieglobsčio. Kyla triukšmas, sukompromituojama visa gru-

pė, vadovas turi aiškintis įvairioms instancijoms, geriausiai atveju praranda teisę keliauti į užsienį, darbo kolektyvas visuotiniame susirinkime viešai pasmerkia pabėgėlį, „tėvynės išdaviką“. Tavo žmona niekur neketina sprukti, apie tokią išvyką svajojo kelerius metus, plakėsi prie gamyklos vyresnybės, pataikavo profsąjungos pirmininkui. Pažinodamas jos būdą, stebėjaisi, kaip ji išvengia konfliktų: nelabai supratai, ko veržtis į tą užsienį – kokį stebuklą ten pamatysi? Ar negana, kad gali laisvai keliauti po Sovietų Sąjungą? Girdi, liaudies demokratinėse šalyse daug kas kitaip. Niekas ten ne kitaip, modavai ranka, visur ta pati socialistinė sistema.

Prieš porą metų Kristina įstojo į partiją. Be abejo, įkalbėta gamyklos partsektoretės, kuri jai, girdi, prižadėjo metodinio kabineto vedėjos postą. Iš pradžių, sužinojęs žmonos ketinimus, mėginai pasikalbėti kaip su protingu žmogumi, įrodinėdamas, kad toks kompromisas su sąžine jai labai pakenks, vers visą laiką veidmainiauti, apsimitinėti, kad tai – savotiška išdavystė, perėjimas į priešingas pozicijas. „Apie kokias pozicijas kalbi? – pyktelėjo Kristina. – Visi protingi žmonės taip daro! Ir nė vieno sąžinė dar nesugraužė.

Jeigu yra galimybė laipteliu palypėti aukščiau, kodėl turėčiau to atsisakyti? Aš irgi noriu šį tą pasiekti! Nusibodo būti pastumdėle.“ – „Prisimink savo tėvą. Už ką jis sėdėjo kalėjime?“ – „Jis galėjo pasakyti, kad kiaulė vogė sau, o ne miškiniams. Ir niekas nebūtų sodinęs į kalėjimą.“ – „Bet nepasakė! Nors galėjo.“ – „Kvailas buvo, ir tiek. Mes, vaikai, vos badu neišgaišome: tėvas – už grotų, motina – ligoninėje. Anoks čia didvyriškumas?“ Supratęs, kad Kristinos neperkalbėsi, nes jos užsispyrimas buvo didesnis už ją pačią, ėmei nepadoriai tyčiotis iš žmonos: „Nemiegosiu su Partija! Ne, to nebus, kad į mano lovą ropštųsi Partija su visu garbės prezidiumu, kurio priešakyje spindi kruvinai dėmėta Mišos Gorbio plikė!“

Sutikti Naujųjų metų žmona tave kartu su sūnumis nusitempė kažkur į Šančius, pas savo draugę, gamyklos vaikų darželio vedėją. Besišnekučiuojantis prie stalo, kalba nukrypo į politiką; negailėdamas pašapių žodžių, išklojai viską, ką manei apie Gorbačiovo vykdumą „naująją liniją“. „Taip kalbėdamas pirma turėtum apsižvalgyti, pas ką esi svečiuose, – pasakė darželio vedėja. – Aš ir mano vyras – partijos nariai.“ Žiobtelėjai iš netikėtumo, bet greitai susiorientavai:

Londonė ir Hagoje. Taip pat V. Sidzikauskas 1920-1934 m. (su pertraukomis) buvo Lietuvos atstovas prie Tautų Sąjungos, 1931-1932 m. – Lietuvos atstovas Nuolatiniaje tarptautiniame teisingumo tribunole Hagoje.

1934 m. V. Sidzikauskas pasitraukė iš diplomatinės tarnybos. Jis dirbo bendrovės „Shell“ Lietuvos filialo direktoriumi, tuo pat metu Klaipėdos prekybos institute dėstė diplomatijos teisę, leido dienraštį „Vakarai“, parašė knygas „Klaipėdos krašto ūkis seniau ir dabar“ bei „Savo jūros sargyboje“. 1941 m. jis slapta persikėlė į Vokietiją, tačiau buvo gestapo suimtas ir dvejus metus kalintas Soldau ir Osvecimo koncentracijos stovyklose. Vėliau V. Sidzikauskas gyveno Berlyne, o 1950 m. persikėlė į JAV. Jis aktyviai veikė Lietuvos išlaisvinimo organizacijose: buvo VLIKO'o užsienio delegatūros narys, jos pirmininkas, taip pat – Lietuvos laisvės komiteto pirmininkas, Lietuvos delegacijos Pavergtųjų Europos Tautų Seime pirmininkas, vėliau – šio Seimo pirmininkas.

V. Sidzikauskas mirė 1973 m. Čikagoje, palaidotas šalia žmonos Reginos New York.

„Po Naujųjų ir mano žmona bus šlovingosios komunistų partijos narė!“ – sarkastiškai atkirtai. Pamatęs sugižėjusius veidus, pridūrei: „Būkite kuo jūs norite, o aš pasakiau savo nuomonę.“ Tačiau norom nenorom turėjai prikąsti liežuvį, nes Kristina piktai kumštelėjo į pašonę. Daugiau išgėrus, tavo išsišokimas, regis, buvo pamištas.

Gerokai vėluodami atsibastė dar du svečiai: šeimininkės sesuo su draugu. Mergina buvo gana išvaizdi, inteligentiška, maloniai šypsojosi. Įsišnekėjai su ja; bet dar kartą teko nemaloniai nustepti: paaiškėjo, kad Audronė mokosi Maskvoje, Aukštojoje partinėje mokykloje. Kur mane įviliojo Kristina? – kaukštelėjai iš pykčio dantimis. Į kokią raudonųjų išperų irštvą?

Pobūviuose gerdavai ne daug, bet šį kartą nepamažinai: niršai ant Kristinos. Ir nutarei iškirsti bjaurų pokštą. Kai visi, išmušus dvyliktą, laistė šampano taures ir linkėjo vienas kitam laimės, sėkmės ir džiaugsmo, tu paprašei žodžio ir iškilmingai tarei: „Draugai! Jau greitai ateis diena, kai jūs, komunistai, stovėsite prie sienos, o aš į jus šaudysiu iš automato! Už tai ir keliu šią sklidingą džiaugsmo taure!“

(Bus daugiau)

RENGINIŲ KALENDORIUS

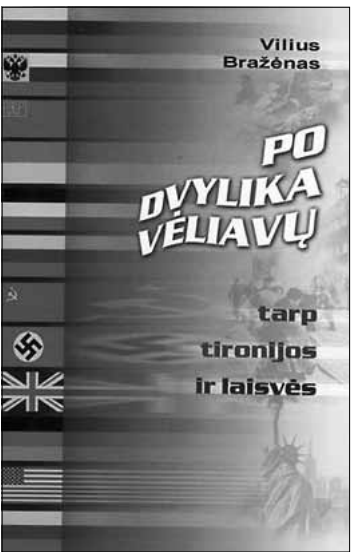
GRUODŽIO 10 d., šeštadienį, 6:30 v.v. – Šv. Kazimiero parapijos svetainėje „Exultate” choras ruošia „**Kalėdų aidų**” vakarą. Bus proga kartu pagiedoti lietuviškas kalėdines giesmes sustojus aplink eglutę, nusipirkti Kalėdų dovanų ir pasidžiaugti Kalėdų dvasia.

METAI BE VILIAUS BRAŽĖNO

Vilius Bražėnas, vienas žymiausių Lietuvos publicistų, politologas, antikomunistas - paskutinis tautos žadintojas, paliko mus 2010 m. spalio 3 d. Liko jo raštai, rodantys tautai kelią į dvasinį atgimimą ir teisingumą Lietuvos valstybėje.

Nebuvo kito lietuvio, kuris amerikiečių visuomenei yra pasakęs daugiau negu tūkstantį kalbų, dalyvavęs keliuose šimtuose radijo ir TV pokalbiuose ir žinių laidose, aiškindamas jiems komunizmo žiaurumus, neužmiršdamas ir nacių. Jį garsino amerikiečių laikraščiuose apmokėti jų skelbimai, plakatai, visur nurodę jį esant lietuviu, kuris teisingai gali kalbėti apie sovietų pavergtąsias tautas. Kad išgirstų apie „Soviet occupied Lithuania”, amerikiečiai nevengdavo mokėti už įėjimą.

Šviesus buvo Amerikos lietuvių gydytojų sąjungos nutarimas Vilių Bražėną už pavergtos Lietuvos garsinimą apdovanoti premija. Tačiau vienai lietuvių grupei jis, „kaip gyvas komunistinio pragaro žemėje liudininkas, buvo vaizduojamas tamsiomis spalvomis”, rašė „Varpe” Antanas Kučys. Jis nevengė opios genocido temos. Primindavo Jungtinių Tautų Organizacijos 1948 m. gruodžio 9 d. priimtą Genocido Konvenciją, pagal kurią buvo pakaltinta Vokietijos Nacionalinė Socialistinė Darbo Partija, trumpai vadinama „nacių” partija, ir pagal kurią tokie pat „socialistai” kaip ir komunistai, buvo baudžiami ir persekiojami kaip nusikaltėliškos organizacijos nariai. Bet kodėl ta Konvencija netaikoma kompartijos nariams už kur kas

didesnius nusikaltimus genocidu, negu nacių? Jo pastabos neprarado aktualumo ir šiandien.

Nuo 1949 metų rugpjūčio gyveno JAV, o 2002 metais grįžo į Lietuvą.

Paklaustas „Lietuvos ryto” žurnalistės, kodėl pabėgo iš Lietuvos, Vl. Bražėnas atsakė: „Aš iš Lietuvos nepabėgau, o po Sedos kautynių su sovietų tankais pasitraukiau atbulas, atsišaudydamas”. Tokia buvo Tėvynės apsaugos rinktinės kario Vl. Bražėno tautinė pozicija. Bėga tik nusikaltėliai. Bet dienraštyje buvo „visiškai nutylėtos Sedos kautynės”. Prosovietiniai istorikai rašydavo tik apie pasipriešinimą naciams.

Vl. Bražėno straipsnių vedančioji mintis - lietuvių tautos išlikimas ir Lietuvos valstybės nepriklausomybė. Ją reikia ginti nuo visų priešų tiek iš kairės, tiek ir dešinės, nes žlugus bolševizmui į jo vietą kėsinaši globalizmas, kosmopolitizmas ir didysis kapitalas su savo globalinės valdžios tikslais. Jų tikslas - apkarpyti nepriklausomą tautų suverenumą didžiųjų siekiams.

VR

DVASIOS KARŠTIS NAUJOJE KNYGOJE ROMUALDAS KRIAUCIŪNAS

Alfa Sušinskas. *Ir vėl knygą atvertus*. Ateities leidybos centras, Vilnius, 2011. Minkšais viršeliais, 448 psl. Kaina nepažymėta.

Teisybė, kad kaina nepažymėta, tačiau knygos persiuntimas iš Lietuvos kainavo 41 litą! Tokia dabartinio pašto patarnavimo realybė. Dabar imkime knygą į rankas. Knygos sudarytoja yra „Ateities” redaktorė Reda Sopranaitė. Ją redagavo Vincenta Velžytė. Knygos metrikeje skaitome, kad tai kun. Alfonso Sušinsko 1936-1960 m. „Ateities” žurnale spausdintų straipsnių rinkinys. Jais autorius kviečia jaunimą pažinti save, ugdyti tvirtą charakterį, gyventi aktyviai ir naudingai. Tai prasmingo gyvenimo vadovėlis. Toliau rašoma, kad autorius buvo puikus pamokslininkas, jautrus pedagogas ir mylimas kapelionas.

Knygos autorius gimė 1909 Rygoje, o mirė 1966 m. birželio 18 d. Braddock, PA. Taigi, šįmet sueina 45 metai nuo jo mirties, bet apie tai knygoje neminima. Iš tikrųjų, knygoje pašykštėta bet kokios informacijos apie patį autorių, nors minima jo daug dėmesio susilaukusi knyga „Maršas jaunystei” (1937 m.), kuri pakartotinai buvo išleista Amerikoje pavadinimu „Jaunystės maršas” (1957 m.).

Aptariamos knygos įvade Panevėžio vyskupas Jonas Kauneckas, pats daugelį metų buvęs jaunimo dvasios tėvu, kun. Alfą Sušinską pristato kaip negėstančią žvaigždę jaunimui, nors trumpai jam buvo lemta su juo dirbti. Prisimindamas jo „Maršas jaunystei” vyskupas rašo, kad šioje knygoje daug kalbėta apie taip, kaip reikia elgtis, mokytis, kas yra pasiryžimas, valia, sąžiningumas ir darbštumas. Kun. A. Sušinskas rodė kelio kryptį, teikė postūmį ano meto krikščioniškajai jaunuomenei sekti Kristumi. Mokė kiekvieną „tolimą” daryti „artimu”. „Toku stebuklingu dvasios karščiu jis degė nuo ankstyvos jaunystės iki mirties. Tas dvasios karštis jaučiamas kiekviename jo straipsnyje „Ateities” žurnale”, savo įvadą baigia vysk. J. Kauneckas (12 psl.)

Ir vėl knyga atvertus knygoje priskaičiau 97 straipsnius. Pirmieji penki yra iš 1936 m. Toliau – iš 1937 metų – 7 straipsniai; iš 1938 m. – 6; iš 1939-1940 m. – 6 straipsniai. Dėl okupacijų, karo ir emigracijos čia atsiranda spraga, iki 1949 m. Perspausdintų straipsnių gausumu pražysta

1953 metai, o su jais konkuruoja 1954 metai. Šiems dviems metams duodama po dešimtį straipsnių. 1955 m. – 9 straipsniai, 1956 – 7, 1957 – 9, 1958 – 8, 1959 – 9. Pagaliau, knyga baigiama su šešiais straipsniais iš 1960 „Ateities”.

Atrodo, kad parinktų straipsnių tematika pamažu keitėsi. Aišku, keitėsi ir gyvenamieji laikai bei sąlygos. Prieškariniuose straipsniuose buvo daugiau kalbama mokslieviams, kartais net švelniai „pamokslaujant”. Straipsniai rašyti jau gyvenant Amerikoje vis daugiau ir plačiau apėmė visos išeivijos rūpesčius bei džiaugsmus, o ne tik jaunimo. Pasisakyta už pasitaikančias negeroves visuomeninėje veikloje. Aš specialiai pasižymėjau kai kuriuos straipsnius, su mintimi prie jų grįžti kitomis progomis. Štai keletas jų pavadinimų: „Lietuviai ir Lietuva”, „Idėjinis draugiškumas”, „Organizacinė autokritika”, „Mes ir jie”, „Idėjinis fanatizmas”, „Pareigūnai ir eiliniai nariai” ir „Tinkamai ir maloniai”. Rašymo stilius atviras, tiesus, nieko nevyniojantis į vatą.

Kalbėdamas apie lietuvišką atžalyną svetimose žemėse, autorius kreipiasi tiesiai į jaunąją žmogų. Jis tą žmogų perspėja, kad vyraujanti lengvo, nerūpestingo gyvenimo dvasia visus traukia plaukti pasroviui niekuo nesirūpinant, jokių kilnių idealų nesiekiant. „Šitokio pasroviui beplaukiančio jaunimo idealus galima simboliškai išreikšti jo aistra doroti ledus. Tačiau saldieji ledai, patapę ir lietuviškojo tremties jaunimo idealu, gali lengvai ir greitai atšaldyti jo lietuviškąją širdį: atvėsinti jo lietuviškąją idealizmą ir jį paversti dienos žmogumi, tegyvenančiu tik savo asmens pomėgiams patenkinti” (345 psl.).

Autorius pirštais bado ne tik į lengvabūdžius jaunuolius, bet ir į jau amžiumi suaugusius, kurie siekia garbės svaigulio, apkartina kitų gyvenimą, slapta kenkia, šunuodegauja ar kaip

„DIRVAI” AUKOJO

B.Karalius, Kingshill, VI.....	105
G.Kumpikaitė, Hollis Hills, NY	102
E.Petrini, Jackson, MS	100
A.Sutkus, Beverly Shores, IN	52
G.Mačys, Cleveland, OH	50
V.Armalis, Baltimore, MD	45
A.Tumas, Simi Valley, CA	45
M.Gruzdis, Rocky River, OH.....	20
Z.Dučmanas, Wickliffe, OH.....	10
B.Navickienė, Lemont, IL.....	10
M.Abarius, Farmington Hills, MI.....	5

Visiems aukotojams nuoširdžiai dėkojame

kitaip išsiduoda esą nesubrendę. Tai nesenstančios temos, vertos pakartotinų svarstybų ir ryžto subręsti. Dar viena prie šių pastabų tinkanti citata iš knygos: „Idealizmas ir tvirtas savųjų idėjų laikymasis yra labai puošni dvasinė žmogaus vertybė. Tačiau jei idealistas mano, kad kitokių idėjų žmonės yra mažiau verti ir menkesni už jį tik todėl, kad jų siekiai ir idealai yra kitokie, tai jis jau patampa idėjinio fariziejumi bei fanatiku... Idėjinės tarpusavio rietenos bei pjautynės rodo idėjinį lėkstumą, siaurumą ir nesubrendimą. Skirtingų pažiūrų žmonės tarp savęs nesugyvena tik tokie, kurie yra savanaudžiai, neišsiauklėję ir dvasiniai trumparegiai” (349 psl.).

Šiais laikais madinga kalbėti apie „mes” ir „jie”. Tačiau apie tai jau kalbėjo kun. A. Sušinskas 1956 m. išspausdintame straipsnyje „Ateities” žurnale. Nors „mes” ir „jie” gali skirtis savo idealais, tikslais ir organizacine santvarka, tačiau tarp jų turi stovėti dvasinis tiltas, kuriuo nesistumdydami galėtume keliauti kiekvienas savo keliu. Tas būtinas tiltas yra sugyvenimo dvasia.

Užsklandai noriu pasidailinti jau kuris laikas mane kamuojančia mintimi. Su laiku tenka pavartyti ar arčiau susipažinti su visa eile tikrai vertingų knygų, išleistų prieš keliolika ar daugiau metų. Jų buvo išleista ribotas tiražas, o jų vertingas turinys su laiku nuteka užmarštin. Tokio pavojaus susilaukė kun. Alfos Sušinsko „Jaunystės maršas” ir daug kitų knygų. Gerai, kad Redos Sopranaitės pastangomis to paties autoriaus bent dalis brandžių straipsnių, išspausdintų „Ateityje” buvo susemta, atrinkta ir išleista aptartoje knygoje. Prisijungiu prie vysk. Jono Kaunecko knygos įvade reiškiamos padėkos šios knygos sumanytojams, rengėjams ir redaktoriams.

P.S. TIRE Inc.

Complete Front End Service

216 481-5397

New and used Tires, Brakes, Shocks, Struts
Mufflers, Lube oil and Filter
Buy any 4 tires and receive a. P.S. Tire hat!

OPEN

Mon. – Fri.: 8 am to 6 pm

Sat.: 8 am to 4 pm

866 E. 200th St.

Cleveland, OH 44119

(Atkelta iš 3 psl.)

HOLOKAUSTAS...

kuris šių metų birželį įkurtas istorikės Martos Craveri iniciatyva. Buvusi geto kalinė sako, kad daugelis Kauno žydų, kaip ir lietuvių, nacių okupantus sutiko kaip išvaduotojus iš bolševikų okupacijos.

Dar neįžengus vermachtui, daug lietuvių ėmė naikinti okupantų pagalbininkus, ir tas susidorojimo žiaurumas dažnai stebino net vokiečius. Prieš pat lemtingąsias 1941 10 29 žudynes J.Zarchi pavyko pabėgti iš Kauno IX forto, o dėl motinos vokiškos kilmės iki Raudonosios armijos įžengimo ji sunkumų nepatyrė. Tačiau vėl okupavus Lietuvą, prasidėjo „klasinis valymas“, juos deportavo į Tadžikistaną, o į Kauną ji grįžo tik 1962 m. „Paradoksalu, - sako J.Zarchi, - kad, patyrę gulagų baisumus, daugelis žydų suprato, jog jie išvengė mirties nacių lageriuose”.

Tačiau žydai neslepia, kad ir J.Stalinas jiems buvo žiaurus. Britų istorikas Simon Sebag Montefior savo knygoje „Stalinas: raudonojo caro dvaras” pasakoja apie „tautų vado” antisemitizmo kampaniją. Yra žinoma, kad jis „Pravdos” laikraštyje išspausdino straipsnį, atskleidusį tariamą žydų gydytojų sąmokslą, kai jie neva ruošėsi išžudyti visą Sovietų Sąjungos vadovybę. Gal jis būtų ir įvykdęs savo planą – deportuoti iš SSRS visus žydus, jei po trijų mėnesių nebūtų miręs. Mat, J.Stalinas buvo įsakęs Sibire skubiai pastatyti du lagerius būtent žydams...

Vis dėl to bolševikai dar nenusirito iki holokausto. 2009 11 14 Izraelio vadovas Shimon Peres kalbėjo: „Rusijoje buvo koncentracijos stovyklos, tačiau dujų

kamerų nebuvo. Per ilgus dešimtmečius žydai Rusijoje buvo priversti asimiliuotis, tapo komunistais. Bet buvo sunaikinta apie 6 mln. žydų. O Hitlerio beprotybė pasauliui kainavo 60 mln. gyvybių, dar apie 200 mln. sužeistų. Joks kitas beprotis nepadarė tokios fizinės ir intelektualinės žalos”. Jis mano, kad nacizmo ir stalinizmo nusikaltimų lyginti negalima.

Svarstymai be kaltės jausmo

Šiaip ar taip, ne tik naciai, tegul ir kitų rankomis, naikino žydus. Bet reikia pripažinti, kad patys žydai nevengė kolaborantų veiklos. 1941 m. pavasarį, kaip rašė prof. L.Truska, iš 519 Lietuvos SSR NKGB pareigūnų buvo 55 žydai (10,6 proc.), o iš 282 aukščiausios ir vidurinės grandies NKVD darbuotojų jų buvo 24 (8,4 proc.). Nepaisant jų lojalumo okupacinei valdžiai, 1940-1941 m. buvo represuota apie 2600 Lietuvos žydų (8,9 visų per I okupaciją represuotų asmenų). Visi šie skaičiai viršijo demografinį vidurkį: prieš karą žydai sudarė 7 proc. visų Lietuvos gyventojų.

Šiuoulyginimu norima parodyti, kad tiek sovietai, tiek naciai buvo ypač nužmūs pagrindinei „ne arijų” rasei – žydams. Abi šios okupacijos ir jų metu patirtos skriaudos paliko neišdildomą pėdsaką ir pačių lietuvių nuostatose. Daugelis jų tapo ne tik sovietų ar nacių, bet ir žydų priešais.

Tai tamsioji tautinės savivokos pusė. Jos nereikia nei ginčyti, nei gėdytis, nei ja didžiutis. Tik apie tai nuolat reikia priminti, kad ji būtų kaip įmanoma labiau apšviesta. Ir ne tik šiais – 2011-aisiais „Holokausto metais”.

www.iskauskas.lt

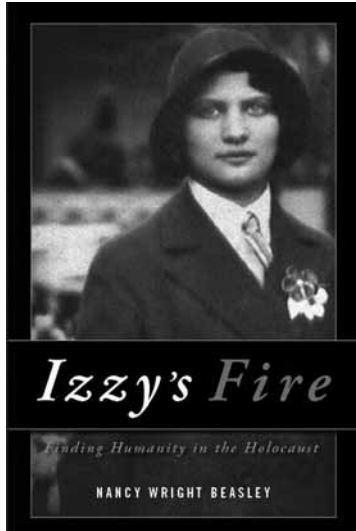
FILMAS, KAIP LIETUVIAI GELBĖJO ŽYDUS

2011 m. LR Seimo paskelbti Holokausto aukomis tapusių Lietuvos gyventojų atminimo metais, atsižvelgdamas į tai LR Generalinis konsulas Čikagoje su LR Užsienio reikalų ministerijos parama šių metų lapkričio 17 – 20 dienomis organizuoja holokausto aukų atminimo renginius. Jų metu bus rodomas režisieriaus Rimo Morkūno dokumentinis filmas „Vidurnakčio pašnekesiai”, paliečiantis kai kuriuos holokausto Lietuvoje aspektus, pasakojantis apie žydų šeimas gelbėjusius lietuvius. Vėliau rašytoja Nancy Wright Beasley pristatys savo knygą „Izlio ugnis: atrandant humanizmą holokauste” (Izzy’s Fire: Finding Humanity in the Holocaust”), kurioje aprašoma Lietuvos žydų šeimos išsigelbėjimo nuo žiauraus likimo istorija.

Maloniai kviečiame dalyvauti minėjimo renginiuose: **lapkričio 17 d., ketvirtadienį, 6:30 val. vakaro** Illinois holokausto muziejuje ir edukaciniame centre (9603 Woods Drive, Skokie, IL); **lapkričio 18 d., penktadienį, 6:30 val. vakaro** Balzeko lietuvių kultūros muziejuje (6500 S Pulaski Rd., Chicago, IL); **lapkričio 20 d., sekmadienį, 2:00 val. popiet** Holokausto memorialiniame centre (28123 Orchard Lake Rd., Farmington Hills, MI).

Daugiau informacijos teiraukitės LR Generaliniame konsulate Čikagoje telefonu 312-397-0382, trump. nr. 204.

N.W. Beasley gimė 1945 metais JAV fermerių šeimoje Virginia valstijoje. Baigusi ekonomikos mokslus, ji nuo 1979 metų dirbo korespondente žurnale „The Richmond

News Leader”, kituose Virginia spaudos leidiniuose. Šiuo metu

N.W. Beasley yra žurnalo „Richmond Magazine” apžvalgininkė, jame turi nuolatinę skiltį. Dažniausiai rašo socialinėmis temomis, nagrinėja šeimos ir visuomenės problemas. Garsiausia N.W. Beasley knyga – dokumentinė apybraiža „Izlio ugnis”.

„Izlio ugnis” – pasakojimas apie lietuvių katalikų ūkininkų šeimą, kuri Antrojo pasaulinio karo metais išgelbėjo tryliką žydų iš Kauno, Semeliškių ir Žiežmarių.

LR Generalinio konsulato Čikagoje informacija

PRENUMERUOKITE **DIRVA**

METAMS - \$55,
PUSEI METŲ - \$40,
PIRMA KLASĖ - \$78,
ORO PAŠTU | UŽSIENĮ
METAMS - \$130.00

ŠVENTINIAI
SVEIKINIMAI
DIRVOJE

Turime gražų paprotį švenčių proga sveikinti savo gimines, draugus, bendradarbius ir pažįstamus. Neužmirškime šio seno papročio ir šiais metais. Artėjant **Šv. Kalėdoms ir Naujiesiems Metams**, kviečiame jus tuos sveikinimus patalpinti **DIRVOS** puslapiuose. Savo nuoširdžiu, šiltu žodžiu Jūs ne tik įžiebsite ar praskaidrinsite šventišką nuotaiką artimųjų širdyse, bet, tuo pačiu, paremsite ir lietuviškąją spaudą.

Sveikinimų kainos yra visiems lengvai prieinamos, bet, norint išvengti su vėluojančiu paštu susijusių nemalonumų ir užtikrinti tų sveikinimų patalpšinimą prieš šventinėje **DIRVOS** laidoje, labai prašome juos siųsti kuo anksčiau ir visais sveikinimų klausimais prašome teirautis

Dirvoje, tel. (216) 531-8150, fax (216) 531-8428
E-mail: dirva@ix.netcom.com

DIRVA

LIETUVIŲ RADIO PROGRAMA girdima antradieniais
9:00-10:00 val. vak. iš WPAT stoties 930 AM banga.

Interneto svetainė: WWW.WPAT930AM.COM
Dėl pranešimų ir skelbimų kreiptis į dr. Giedrę Kumpiką,
82-32 Bell Blvd., Hollis Hills, NY 11427. Tel. (718) 776-1687.
Fax: (718) 479-8923. E-mail: amberwings@mac.com

JAKUBS AND SON

Laidojimo įstaiga

William J. Jakubs Sr.

William J. Jakubs Jr.

Kenneth Schmidt

Barbara Jakubs Schmidt

Licenzijuoti direktoriai ir balzamuotojai

936 East 185th Street Cleveland, Ohio 44119
36000 Lakeshore Blvd. Eastlake, Ohio 44095
Telefonas: (216) 531-7770

Laidotuvių koplyčia erdvi, vėsinama,
teikianti jaukią atmosferą rūdėsio valandoje.
Didelė aikštė automobiliams pastatyti.

TAUPA

LITHUANIAN CREDIT UNION

SAVI PAS SAVUS

KVIEČIAME VISUS Į TAUPĄ

Telefonas (216) 481-6677; El. paštas TAUPA@AOL.COM
767 EAST 185th Street CLEVELAND, OHIO 44119

DARBO VALANDOS :
Antradienį, trečiadienį ir ketvirtadienį 9:00 v.r. - 4:00 p.p.
Penktadienį 9:00 v.r. - 6:00 p.p.
Šeštadienį 9:00 v.r. - 12:00 p.p.
Sekmadienį 11:00 v.r. - 12:00 p.p.

KIEKVIENA TAUPOMOJŲ SĄSKAITA IKI \$250,000 YRA APDRAUSTA (NCUA)